

A társasági jog és az öröklési jog kapcsolódási pontjai

Jelige: Rumpelstilzchen

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	4
2. A törvényes öröklés a Ptk. és az új Ptk. szerint.....	5
2.1. Az öröklési jog alapfogalmai	5
2.2. Az additionalis és az ipso iure öröklési rendszer	6
2.3. A törvényes és a végintézkedésen alapuló öröklés kapcsolata.....	7
2.4. Az öröklés előfeltételei	7
2.5. A törvényes öröklés.....	8
2.5.1. A leszármazók öröklése.....	8
2.5.2. A házastársak öröklése	9
2.5.3. A parentéláris öröklés.....	9
2.5.4. Az özvegyi jog	10
2.5.4.1. Az özvegyi jog tartalma	11
2.5.4.2. Az özvegyi jog korlátozása és megváltása	11
2.6. Az ági öröklés.....	11
2.7. Az állam öröklése.....	12
2.8. A kötelesrész	12
3. A kógencia és diszpozitivitás kérdése. A Gt. és a Ptk., valamint az új Ptk. szabályozási jellege, a törvények egymáshoz való viszonya	12
3.1. A kógencia és diszpozitivitás kérdése a társasági jogban és az öröklési jogban.....	13
3.2. A Gt. és a Ptk., valamint az új Ptk. szabályozási jellege, a törvények viszonya egymáshoz.....	16
4. A tag halálának társaságra gyakorolt hatása.....	18
4.1. Előtársasági létszakasz	18
4.2. A működő társaságok, a társaság megszűnése	19
4.2.1. Közkereseti társaság	19
4.2.2. Betéti társaság	22
4.2.3. Korlátolt felelősségű társaságok.....	23
4.3. A megszüntetés körében alkalmazott eljárások	24
5. Az örökösök jogi helyzete az egyes társaságoknál	24
5.1. Közkereseti társaságok.....	24
5.2. Betéti társaságok	27
5.3. Korlátolt felelősségű társaságok.....	27
5.3.1. Az üzletrész átszállása.....	30

5.3.2. Közös tulajdonú üzletrész keletkezése	31
5.3.3. Az üzletrész felosztása	33
5.3.4. Üzletrészen fennálló özvegyi jog	35
5.3.5. Az örökség visszautasítása üzletrész esetében	37
5.3.6. Lemondás az öröklésről, rendelkezés várt öröklésről	37
5.3.7. Az örökhagyó tartozásaiért való felelősség és az üzletrész.....	38
6. Befejezés	38
Jogszabályjegyzék	41
Felhasznált eseti döntések	41
Felhasznált irodalom	41

1. Bevezetés

Az öröklési jog a jognak azon területe, amellyel minden ember szükségképpen kapcsolatba kerül. Az öröklés polgári jogi jogutódlás, csak az örökölhető, ami a polgári jog alapján másra átszállhat, ugyanis nem minden képezi a hagyaték tárgyát. Ennek megfelelően az átszálló vagyron, a hagyaték nem feltétlen azonos az örökhagyó vagyonával. A hagyatékhoz nemcsak az örökhagyó tulajdonában és birtokában lévő vagyontárgyak tartoznak, hanem az örökhagyó követelései és tartozásai, valamint az ún. vagyoni értékű jogok is.¹

Az egyes gazdasági társaságokban személy-, illetve vagyonegyesítő² jelleg is keveredhet, de a tartós, folyamatos működés mindegyik típusnál megfigyelhető. A polgári jog a természetes személyek halála esetén az öröklés intézményével biztosítja a vagyoni jogviszonyok folytonosságát, vagyis azt, hogy a jogosultságok és a kötelezettségek ne maradjanak alany nélkül halál esetén sem. Az öröklés a törvény erejénél fogva, minden külön jogcselekmény nélkül, az örökhagyó halálának pillanatában bekövetkezik, függetlenül attól, hogy a törvényes öröklési rend érvényesül, vagy végintézkedésen alapul az öröklés.³

„A társasági jog intézményének személyhez kötöttségéből fakad, hogy bizonyos esetekben a társasági tag halála esetén az öröklési jog szabályaitól, általános elveitől eltérő jogi megoldások születnek.”⁴ „Ennek megfelelően a tag halálakor a Ptk. öröklési jogi szabályai értelemszerűen érvényesülnek. E szabályok azonban a meglehetősen szűkszavú társasági jogi normákhoz helyenként rosszul illeszkednek, sőt, olykor igen nehezen egyeztethetők össze a társasági szerződések mint organizációs szerződések előírásaival, és az általuk létrehozott és intencióik alapján működtetett gazdálkodó szervezetek szükségleteivel.”⁵

A társadalmi, gazdasági rendszerváltozás jelentősen átalakította az örökölhető vagyontárgyak körét, ezek közé tartoznak a gazdasági társaságokban meglévő társasági részesedések is.⁶

A dolgozat tárgya a társasági jog és az öröklési jog kapcsolódásának megvizsgálása részint a korábbi és a 2014. március 15-én hatályba lépő polgári jogi kódex, azaz a 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: új Ptk.) fényében. Az új Ptk. gazdasági társaságokra vonatkozó megváltozott szabályozási koncepciója olyan újabb kérdéseket hozott előtérbe, amelybe beletartozik az öröklési jog és a társasági jog metszete is.

¹ ADORJÁN 1999. 7.

² PAPP 2011. 48.

³ KISFALUDI 2008. 758.

⁴ ADORJÁN 1999. 8.

⁵ GÁL 3.

⁶ ADORJÁN 2000. 342.

Dolgozatunkban a választott téma bemutatását a törvényes öröklés szabályainak rövid áttekintésével kezdjük annak érdekében, hogy tisztában legyünk az öröklési jogi alapokkal. Ezt követően szót kell emelni a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény (a továbbiakban: Ptk.) és a gazdasági társaságokról szóló 2006. évi IV. törvény (a továbbiakban: Gt.) viszonyáról, mivel a vizsgálandó területek külön törvényekben találhatók meg. E körben érintjük az új Ptk. rendszerét is. A tag halála hatással lehet magára a társaságra nézve is, valamint miután az öröklési jog az örökhagyók halála esetén bekövetkező vagyoni változásokat kívánja rendezni, így a teljes képhez hozzátartozik az örökösök jogi helyzetének tisztázása is az egyes társaságokban.

A részvények olyan sajátos öröklési-, társasági-, értékpapírijogi jogviszonyt magukban foglaló értékpapírok, amelyek részletes elemzése a tárgyalt témakörtől eltérő területeket érint.

Jelen munkának nem képezi tárgyát a hagyatéki eljárás szabályainak ismertetése sem, ugyanis elsődlegesen az anyagi jogi szabályokat tekintjük át.

2. A törvényes öröklés szabályai a Ptk. és az új Ptk. szerint

A társasági jog és az öröklési jog kapcsolatának vizsgálata körében elengedhetetlen azon öröklési jogi szabályok pontos ismerete, amelyek szerepet játszanak a gazdasági társaságokban fennálló részesedések öröklésénél. A dolgozatban csak a törvényes öröklésről esik szó, ugyanis a végintézkedésen alapuló öröklés még nem jelenik meg olyan markánsan a gyakorlatban. Az új Ptk. főképp e körben hozott jelentős változásokat, amikről jelen részben is említést teszek.

Az öröklési jogi értelemben vett halállal egyenlő joghatása van (az emberi jogképesség megszűnése) a holtta nyilvánításnak⁷ és a halál tényének bírói megállapításának.⁸

2.1. Az öröklési jog alapfogalmai

Öröklésről tágabb értelemben akkor beszélünk, amikor a meghalt személy vagyona vagy annak valamely része a halál után más személyre száll át. Szűkebb értelemben csak a meghalt ember vagyonában bekövetkező egyetemes jogutódlást jelenti.⁹ Az öröklés fontosságát mutatja az, hogy az Alaptörvény XIII. cikk (1) bekezdése szerint Magyarország elismeri az örökléshez való jogot.

⁷ Ptk. 23-25. §, új Ptk. 2:5-2:7. §, 1/1960. IM rend. 1-19. §, BESENYEI-BÍRÓ 27-31.

⁸ 1/1960. IM rend. 20-22. §, BESENYEI-BÍRÓ 32.

⁹ VILÁGHY 5.

A hagyaték az örökhagyóról halála esetén jogutódaira átszálló egész – aktív és passzív – vagyon, amely az örökhagyó vagyontárgyainak, valamint polgári jogi jellegű vagyoni jogainak és kötelezettségeinek összessége.¹⁰

Az örökhagyó az elhunyt személy, akinek vagyonában a halála miatt egyetemes jogutódlás következik be.¹¹ Az a személy is örökhagyónak minősül, aki halálakor tag volt egy gazdasági társaságban, akinek a vagyonában a társasági részesedés megtalálható.

Az örökös az örökhagyó egyetemes jogutódja, az örökhagyó vagyoni jellegű jogainak és kötelezettségeinek vagy azok meghatározott hányadának új alanya. Kivételesen örökösnek minősül az örökhagyó egyes meghatározott vagyontárgyainak megszerzője is.¹² Azaz az örökös szerzi meg a társasági vagyoni részesedést, tagsági jogviszonya keletkezik.

„A különös (singularis) jogutódlás esetén csupán az egyes jogi helyzetek alanyainak kicseréléséről van szó, míg az egyetemes (universalis) jogutódlásnál pedig valamely egész vagyon alanyának kicserélődése áll be.”¹³ A dolgozat tárgyát illetően gyakoribb az universalis jogutódlás, de elképzelhető különös jogutódlás is, azaz halál esetére szóló ajándékozás,¹⁴ hagyomány,¹⁵ valamint meghagyás¹⁶ is.

2.2. Az additionalis és az ipso iure öröklési rendszer

Az additionalis rendszerek közös vonása, hogy a hagyaték megszerzéséhez szükséges egy elfogadó nyilatkozat, amelynek megtételéig a hagyaték önálló vagyontömegnek minősül, gondozására pedig külön gondnokot rendelnek. Az ipso iure rendszer alapján ezzel szemben az örökös az örökhagyó halálakor minden külön jognyilatkozat nélkül szerzi meg az örökséget. A magyar öröklési jog – a modern jogrendszerek többségéhez hasonlóan – nem kíván meg az örökség megszerzésére irányuló elfogadó jognyilatkozatot,¹⁷ ezért öröklési rendszerünk az ipso iure rendszerhez tartozik. Ezt maga a Ptk. és az új Ptk. is deklarálja.¹⁸

Az ipso iure rendszert szemléletesen jellemzi az alábbi gondolat: „a halállal egyidejűleg beáll a jogutódlás, örököl az is, aki nem tud róla, még tudat, a tény ismerete sem

¹⁰ VÉKÁS 2010. 14-15., VILÁGHY 11-12.

¹¹ VÉKÁS 2010. 14.

¹² VÉKÁS 2010. 15., VILÁGHY 11-12.

¹³ TARR 274.

¹⁴ Ptk. 659. §, új Ptk. 7:53. §

¹⁵ Ptk. 641. §, 643. §; új Ptk. 7:31-7:32. §, 7:34. §, 7:36. §

¹⁶ Ptk. 642-643. §; új Ptk. 7:33-7:34. §, 7:36. §

¹⁷ VÉKÁS 2010. 12.

¹⁸ Ptk. 673. § (2) bek., új Ptk. 7:87. § (2) bek.

kell hozzá, a halál elrendezi a statikus vagyoni viszonyokat, felosztja a hagyatékot és igényeket nyit meg.”¹⁹

2.3. A törvényes és a végintézkedésen alapuló öröklés kapcsolata

A törvényes öröklés rendje szerint csak a taxatív felsorolt személyek minősülnek törvényes örökösnek a törvény által meghatározott sorrendben.²⁰ A jogrendszerek fejlődésével azonban fokozatosan kialakult a végintézkedési szabadság is, amivel az örökhagyó utolsó akaratának megfelelően rendezhette a tulajdonában álló vagyon sorsát halála esetére. Ennek valós érvényesüléséhez szükséges a végintézkedés elsőbbségének elismerése a törvényes örökléssel, mint jogszabály által meghatározott jogutódlási renddel szemben.²¹ Ezen az új Ptk. sem változtat,²² annyiban cizellálja csak az öröklési jogi szabályokat, hogy a kiesési okok²³ után közvetlenül a végintézkedések szabályait taglalja, csak ezután következik a törvényes öröklés rendjének meghatározása, szakítva a Ptk. szerkezetével.

2.4. Az öröklés előfeltételei

Az öröklés körében a jogtudomány a törvényi szabályozás, illetve az elméleti vívmányok alapján olyan előfeltétel-rendszert alakított ki, amelyek közül mindegyiknek a megvalósulása szükséges az örökléshez:²⁴

- a) Az öröklés halál esetére bekövetkező jogutódlás, az örökhagyó halálának mindenképpen be kell következnie. A halál időpontjában nyílik meg az öröklés, az örökös ekkor tudja megszerezni a ráeső vagyonhányadot.
- b) Az örökösnek túl kell élnie az örökhagyónak, ez a Ptk.-ban kiesési okként található meg.²⁵ Önmagában abból a tényből is következik, hogy az elhunyt embernek nincs jogképessége.²⁶ A Ptk.-tól eltérően az új Ptk. már tartalmazza azt a vélelmet, hogy a közös balesetben vagy más közös veszélyhelyzetben elhunyt személyek a halál beálltán idejétől függetlenül kiesettnek tekintendők.²⁷

¹⁹ CSEHI 25.

²⁰ Az új Ptk. magyarázata I/VI. 226.

²¹ Ptk. 599. § (2) bek.

²² Új Ptk. 7:3. § (2) bek.

²³ Új Ptk. 7:4-7:9.§

²⁴ Bővebben lásd: VÉKÁS 2010. 18-30., VILÁGHY 14-23.

²⁵ Ptk. 600. § a) pont, új Ptk. 7:4. § (1) bek.

²⁶ Ptk. 22. §, új Ptk. 2:4.§

²⁷ Új Ptk. 7:4. § (1) bek.

- c) Az öröklési képesség egybeesik a polgári jogi jogképességgel. Minden ember jogképes,²⁸ továbbá jogképességgel bírnak a jogi személyek és a jogi személyiséggel nem rendelkező jogalanyok is, így elviekben bárki és bármi örökölhét.²⁹
- d) A szerzőképesség szűkebb tartalommal bír, mint az öröklési képesség, ugyanis nem mást jelent, mint azt hogy az öröklésre elvben képes személy a konkrét esetben valóban meg tudja-e szerezni a hagyaték ráeső részét.³⁰ A magyar jogban csupán szerzőképességi korlátozás van a házastársakra vonatkozóan.³¹
- e) Az örökös vonatkozásában pedig nem állhat fenn kiesési ok, azaz negatív feltétel.³²

2.5. A törvényes öröklés rendje³³

A törvényes öröklés elsősorban az örökhagyóhoz legközelebbi rokoni, hozzátartozói kapcsolatban álló családtagok érdekeit szolgálja azáltal, hogy végintézkedés hiányában először ők örökölnék. A törvényi sorrend kötött, attól nem lehet eltérni. A rokoni körre a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény (a továbbiakban: Csjt.) szabályai az irányadóak.³⁴

2.5.1. A leszármazók öröklése

Törvényes örökös elsősorban az örökhagyó gyermeke. Több gyermek fejenként egyenlő részben örököl. Az öröklésből kiesett gyermek vagy távolabbi leszármazó helyén egymás közt egyenlő részekben a kiesett gyermekei örökölnék.³⁵ A Ptk. első körben a gyermekek számára biztosítja az örökhagyó vagyonában bekövetkező törvényes jogutódlást. Ha az örökhagyó valamely utódja kiesett, de neki már voltak leszármazói, ezek úgy örökölnék, hogy azt a részt kapják meg, amit elődjük kapott volna meg, annyifelé osztva, amennyi leszármazója volt a kiesett utódnak. Ezt nevezzük törzsenkénti öröklésnek.³⁶

²⁸ Ptk. 8. § (1) bek., új Ptk. 2:1. § (1) bek.

²⁹ Vö. VÉKÁS 2010. 19.

³⁰ Uo.

³¹ Ptk. 601. §, új Ptk. 7:62. §, 7:46. § Ennek a szabálynak az érdekessége, hogy az élettárs javára tett végrendeleti rendelkezés is hatálytalan, ha az örökhagyó halálakor nem áll fenn az életközösség, nem volt kilátás annak helyreállítására, valamint nem kívánta juttatásban részesíteni.

³² VÉKÁS 2010. 20.

³³ A törvényes öröklésnek, valamint annak egyes aspektusainak nagy irodalma van, lásd például: VILÁGHY 25-54., VÉKÁS 2010. 32-64., SALLÓS; VÉKÁS 2008. 298-327.; VÉKÁS 2013a 1009-1019.; Az új Ptk. magyarázata I/VI. 226-242.

³⁴ Csjt. 34. § Az új Ptk. a Csjt.-t is magába olvasztja, a rokoni kapcsolatra ld. új Ptk. 4:96. §

³⁵ Ptk. 607. §, új Ptk. 7:55. § (1)-(3) bek.

³⁶ VÉKÁS 2010. 36.

2.5.2. A házastársak³⁷ öröklése³⁸

A Ptk. szerint a házastársak törvényes öröklésének két alappillére van: a házastárs özvegyi joga,³⁹ valamint a leszármazó hiányában történő egyedüli öröklés.⁴⁰ A házastárs öröklési jogát az új Ptk. rendkívül eltérő rendben szabályozza, hiszen a házastárs már leszármazó mellett is örökölhet az örökhagyóval közösen lakott lakáson, valamint a hozzá tartozó berendezési és felszerelési tárgyakon holtig tartó haszonélvezeti jogot, másrészt a hagyaték többi részéből egy gyermekrésznit.⁴¹ Leszármazó hiányában az örökhagyó szülei mellett örököl, ekkor az örökhagyóval közösen lakott lakást, valamint a hozzá tartozó berendezési és felszerelési tárgyakat ő örököli, az ezen kívül eső vagyonnak pedig felét kapja meg.⁴² Egyedül csak akkor örökölhet, ha sem leszármazó, sem szülők nincsenek.⁴³ A korábban kifejezetten a kiesési okok után szabályozott speciális házastársakra vonatkozó kiesés szabályozására itt kerül sor.^{44,45}

2.5.3. A parentéláris öröklés

Vékás Lajos meghatározása szerint a parentéláris öröklés a felmenők és oldalrokonok törvényes öröklése.⁴⁶

Leszármazók és házastárs hiányában az örökhagyó szülei örökölnék fejenként egyenlő részben. Ha valamelyik szülő kiesik, akkor a helyén leszármazói örökölnék a törzsenkénti öröklés szabályainak megfelelően. Ha a kiesett szülőnek nincs leszármazója, egyedül a másik szülő, illetőleg annak leszármazói örökölnék.⁴⁷ Amennyiben az örökhagyó után sem szülei, sem testvérei nem örökölnék, úgy a második parentéla következik. Házastárs hiányában az öröklés szabályai megegyeznek a Ptk. szabályozásával.⁴⁸ Az új Ptk. a parentéláris öröklésen is változtatott.

³⁷ A továbbiakban nem említem külön a bejegyzett élettársat, a 2009. évi XXIX. tv. 3. § a bejegyzett élettársakat – legalábbis öröklési jogi szempontból – a házastársakkal egyforma jogi helyzetbe hozta. A dolgozat további részében a bejegyzett élettársakat is érteni kell a házastárs kifejezés alatt.

³⁸ Bővebben: VILÁGHY 34-42., VÉKÁS 2010. 45-53.

³⁹ Ptk. 615. § (1) bek.

⁴⁰ Ptk. 607. § (4) bek.

⁴¹ Új Ptk. 7:58. § (1) bek.

⁴² Új Ptk. 7:60. §

⁴³ Új Ptk. 7:61. §

⁴⁴ Ptk. 601. §, új Ptk. 7:62. §

⁴⁵ A leszármazók és házastárs új öröklési szabályozásának indokaira: VÉKÁS 2013a 1011-1013.

⁴⁶ VÉKÁS 2010. 37.

⁴⁷ Ptk. 608. §

⁴⁸ Új Ptk. 7:63. §

Az első parentéla hiányában törvényes örökösök egyenlő részben az örökhagyó nagyszülei.⁴⁹ A kiesett nagyszülők esetén a törzsenkénti öröklés szabályait kell alkalmazni. Ha a kiesett nagyszülőnek leszármazója nincs, helyette nagyszülőpárja, ha pedig ez is kiesett, ennek helyén leszármazója örököl.⁵⁰ Ha valamelyik nagyszülőpár kiesett, és helyükön leszármazójuk nem örökölhet, az egész hagyatékot a másik nagyszülőpár vagy ezek leszármazója örököli.⁵¹ Az új Ptk. azonosan szabályozza e tárgyat.⁵²

A harmadik parentéla csonka parentéla, ugyanis nem örökölnék a nagyszülőkön túli felmenők leszármazottjai az örökhagyó után,⁵³ ha az első két parentéla teljesen kiüresedik, akkor a további felmenők örökölnék, ők azonban egyszerre egyenlő arányban. „A gyakorlat az elmúlt évtizedekben felvetette, hogy – elsősorban az életkor kitolódása miatt – az oldalági törvényes öröklést a dédszülei leszármazókra is célszerű kiterjeszteni.” Így az eddig csonka parentéla 2014. március 15-től teljessé fog válni.⁵⁴

2.5.4. Az özvegyi jog

Az özvegyi jogot – Vékás Lajos nyomán – az alábbiak szerint fogalmazhatjuk meg: a házastársaknak a leszármazók vagy az ági örökösök által örökölt vagyonon fennálló törvényes öröklési jogi alapú haszonélvezeti joga.⁵⁵ Ez a haszonélvezet⁵⁶ a Ptk. szerint csak akkor élethossziglani, ha a házastárs nem köt új házasságot, ellenkező esetben megszűnik.⁵⁷ Az új Ptk. szakít ezzel a megoldással, és holtig tartó haszonélvezetet biztosít az új házasságkötésre történő tekintet nélkül, de csak leszármazók melletti öröklés esetén.⁵⁸

Megállapítható, hogy az özvegyi jog elvesztette korábbi, jogtörténeti jelentőségét, nem tudja megfelelően ellátni eredeti rendeltetésének megfelelő célját a jelen kor megváltozott körülményei között. Ebből kifolyóan számos támadás érte, a jogirodalomban is számos alkalommal bírálták.⁵⁹

⁴⁹ Ptk. 609. § (1) bek.

⁵⁰ Ptk. 609. § (2)-(3) bek.

⁵¹ Ptk. 609. § (4) bek.

⁵² Új Ptk. 7:64. §

⁵³ VÉKÁS 2010. 40.

⁵⁴ Új Ptk. 7:65. §

⁵⁵ Vö. VÉKÁS 2010. 46.

⁵⁶ Bővebben lásd: LENKOVICS 213-219., MENYHÁRD 2010. 348-360., az új Ptk.-hoz kapcsolódóan: MENYHÁRD 2002. 20-21.

⁵⁷ Ptk. 615. § (2) bek.

⁵⁸ Új Ptk. 7:58. § (1) bek.

⁵⁹ Többek között: VÉKÁS 2010. 46-47.; Pomeisl András József: Az özvegyi jog, In: Ügyvédek Lapja 2012/4.; Fekete László: Az özvegyi jogról, más látószögből In: Ügyvédek Lapja 2013/1.

2.5.4.1. Az özvegyi jog tartalma

Az özvegyi jog Ptk. szerinti megfogalmazásából kitűnik a dologi jog mögöttes alkalmazása; a haszonélvező jogait és kötelezettségeit a Ptk. 157-164. § határozzák meg. „A házastárs tehát mint haszonélvező jogosult az állagörökös (leszármazó vagy ági örökös) tulajdonában álló dolgot birtokolni, használni vagy hasznait szedni.”⁶⁰ A haszonélvező fő jogosultsága az, hogy haszonélvezeti jogánál fogva a más személy tulajdonában álló dolgot birtokában tarthatja, használhatja és hasznait szedheti.⁶¹ Kötelezettségeit a törvénykönyv rendkívül szélesen vázolja fel a tulajdonost megillető jogokkal együtt.⁶² A kamatozó vagy más hasznot hajtó jog, azaz a társasági részesedések haszonélvezetére a dolgok haszonélvezetének szabályait kell megfelelően alkalmazni.⁶³

2.5.4.2. Az özvegyi jog korlátozása és megváltása

A haszonélvezet jelentősen csorbíthatja az állagörökösök érdekeit, adott esetben a haszonélvező az özvegyi jog tárgyát az egyébként szükségesnél nagyobb mértékben használja, ezért a leszármazók kérhetik a haszonélvezet korlátozását és megváltását.⁶⁴ Az új Ptk. 7:58. § (2) bekezdése ugyanakkor megtiltja a korlátozást, a haszonélvezet megváltását már csak az özvegy kérheti, a leszármazók nem.⁶⁵ Változatlan az a szabály, miszerint a megváltással a házastárs egy gyermekrésznnyit kap a hagyatékból.⁶⁶ Az új Ptk. szerint ági vagyonon fennálló haszonélvezet esetén⁶⁷ a jövőre nézve mind az özvegy, mind az ági örökös igényelheti a megváltást, ez esetben a házastársat az ági vagyon harmada illeti meg.

2.6. Az ági öröklés⁶⁸

Az ági öröklés a felmenő- és oldalági rokonok törvényes öröklésének kiegészítő rendje.⁶⁹ Ha nem az örökhagyó leszármazója a törvényes örökös, az örökhagyóra valamelyik felmenőjéről öröklés vagy ingyenes juttatás útján hárult vagyontárgy ági öröklés alá esik.⁷⁰ De akkor is ági öröklésnek van helye, ha ugyanilyen módon szerezték a testvértől vagy a testvér leszármazójától, ha ez a személy az örökhagyóval közös felmenőjéről szerezte a

⁶⁰ VÉKÁS 2010. 47.

⁶¹ Ptk. 157. § (1) bek.

⁶² Ptk. 159. § (1), (3)-(4) bek.; 161-162. §

⁶³ Ptk. 164. § (1) bek.

⁶⁴ Ptk. 616. §

⁶⁵ Új Ptk. 7:58. § (2) bek., 7:59. § (1) bek.

⁶⁶ Ptk. 616. § (4) bek., új Ptk. 7:59. § (2) bek.

⁶⁷ Új Ptk. 7:69. §

⁶⁸ Lásd: Ptk. 611-614. §, új Ptk. 7:67-7:71. §, VÉKÁS 2010. 56-63.

⁶⁹ VÉKÁS 2010. 56.

⁷⁰ Ptk. 611. § (1) bek.

vagyontárgyat.⁷¹ A Ptk.-tól eltérően az új Ptk. szerint az ági öröklés szabályai kiterjednek az ági vagyon helyébe lépett vagy értékén vásárolt vagyontárgyra.⁷²

2.7. Az állam öröklése

Mindkét törvénykönyv esetén azonos, hogy más örökös hiányában az államra száll a hagyaték. Az állam pedig szükségképpen örökös, ezt támasztja alá az, hogy nem illeti meg az örökség visszautasításának joga.⁷³

2.8. A kötelesrész⁷⁴

„A kötelesrész az örökhagyó legközelebbi rokonainak és házastársának a törvény szerint járó minimumrészesedése az örökhagyó vagyona terhére.”⁷⁵ A Ptk. 661. §-a rendelkezik a kötelesrészről, amelyet az új Ptk. változatlanul szabályoz.⁷⁶ A jogintézmény megítélése során fontos annak eldöntése, hogy a kötelesrész öröklési vagy kötelmi jellegű követelés.⁷⁷ Vékás Lajos szerint kötelmi jellegű követelés, amit az új Ptk. is hangsúlyoz azzal, hogy az elévülhetetlen öröklési igénnyel⁷⁸ szemben a kötelesrész iránti igény öt év alatt elévül.⁷⁹ Ugyanakkor nem jár kötelesrész abban az esetben, ha az örökhagyó végintézkedésében érvényesen kitagadta a leendő örökös valamely taxatív felsorolt körülmény alapján,⁸⁰ amelyeken az új Ptk. kisebb mértékben változtatott.⁸¹

3. A kógenia és diszpozitivitás kérdése. A Gt. és a Ptk., valamint az új Ptk. szabályozási jellege, a törvények egymáshoz való viszonya

A társasági jog és a polgári jog szimbiózisban él egymással: „A szabályozás tárgya vonatkozásában a társasági jog polgári jogból kitüremkedő jellege megmarad: a társasági jog – a polgári joghoz hasonlóan – szabályoz vagyoni és személyi viszonyokat, azonban - a polgári jogtól eltérően – szervezeti kérdéseket is rendez.”⁸²

⁷¹ Ptk. 611. § (2) bek.

⁷² Új Ptk. 7:70. § (2) bek.

⁷³ Ptk. 598. § (3) bek., 674. § (1) bek., új Ptk. 7:74. §

⁷⁴ Bővebben lásd: VILÁGHY 1993. 96-111., VÉKÁS 2010. 17-18., 107-129., az új Ptk. szabályozására vonatkozóan VÉKÁS 2013a 1020-1031.

⁷⁵ VÉKÁS 2010. 107.

⁷⁶ Új Ptk. 7:75. §

⁷⁷ VÉKÁS 2010. 107-111.

⁷⁸ Új Ptk. 7:2. §

⁷⁹ Új Ptk. 7:76. §

⁸⁰ Ptk. 663. §

⁸¹ Új Ptk. 7:78. §

⁸² Papp 2011. 15.

3.1. A kógenca és diszpozitivitás kérdése a társasági jogban és az öröklési jogban

A Gt. a gazdasági társaságok anyagi jogi szabályait, míg az öröklésre vonatkozó anyagi jogi szabályokat a Ptk. tartalmazza. A két törvény egymáshoz való viszonyának, valamint a bennük foglalt eltérési lehetőségek vizsgálata szükséges a felmerülő kérdések megválaszolásához.

A kógenca és a diszpozitivitás kérdése az eddig megalkotott mindhárom Gt.-nél előtérbe került, és mindegyik törvénytől más és más megoldás született.⁸³

Az 1988-as Gt.-ben a társulási szabadság érvényesülése érdekében a jogalkotó a diszpozitív szabályozási módszert választotta, majd a bírói gyakorlattal való elégedetlenség és a kialakult visszásságok folytán 1997-ben áttért a kógens szabályozási elvekre. Ki kell azonban emelni e körben, hogy a kógens szabályozással milyen lehetőségektől zárjuk el a feleket, és ezeket a lehetőségeket valóban el akarjuk-e venni.⁸⁴ A 2006-os Gt.-ben a jogalkotó – látszólag – első helyre a felek szabadságát helyezte, ezzel megpróbálta a kógenca mellett növelni a felek mozgásszabadságát is.

A kógenciát leginkább a társasági szerződésre vonatkozó szabályok között lehet észrevenni: a társasági szerződés a gazdasági társaságok létesítő okirata, egyben legfontosabb dokumentuma.⁸⁵ A szerződés minden társaságra irányadó szabályait a 12. § (1) bekezdésének a)-g) pontja határozza meg azzal, hogy a h) pont szerint a társasági szerződésnek mindazon elemmel kell még rendelkeznie, amit a törvény előír.

A kógenca kifejezésére mind a parancsoló, mind a kijelentő mód megfelelő, de erre utal a 9. § (1) bekezdése is. Az, hogy a tagok szabadon állapítják meg a szerződés tartalmát, nem jelenti a szerződési jogban elismert diszpozitivitás teljes körű alkalmazhatóságát a társasági jogban; ez alatt olyan eltérést lehet érteni, mint például a pótbefizetés elrendelésének lehetősége, de ehhez mindenképp rendezni kell ezt a kérdést a társasági szerződésben.⁸⁶ Véleményem szerint a 9. § (1) bekezdésnek az egyik legfontosabb része az alábbi: „e törvény rendelkezéseitől azonban csak akkor térhetnek el, ha ezt a törvény megengedi”. Ha nem felel meg a törvényben meghatározott kritériumoknak a társasági szerződés, akkor nem képes a megfelelő joghatás kiváltására, azaz a gazdasági társaság létrehozására, és a működési alapok lefektetésére.⁸⁷ „A Gt. egységesen és alapvetően a kógens jogszabályi rendezés elvét követi. Ezért a tagok a törvény rendelkezéseitől csak akkor térhetnek el, ha ezt a törvény

⁸³ KISFALUDI 2006. 6-9.

⁸⁴ Uo.

⁸⁵ Gt. 11. § (1) bek.

⁸⁶ Gt. 120. §

⁸⁷ BDT 2007. 1629. I.

megengedi.”⁸⁸ A tagok érdekeinek nyilvánvalóan jobban megfelelne az, ha teljes egészében maguk határoznák meg a társasági szerződés tartalmát, de a 2006. évi Gt. megalkotása során kiderült az, hogy nem sikerült a következetes diszpozitív megfogalmazás, ezért utal a 9. § (1) bekezdésének második mondata arra, mi nem minősül a törvénytől való eltérésnek. Ez a kiegészítő rendelkezés lényegében a diszpozitivitás megerősítését célozza.⁸⁹

Az új Ptk. 3:4. § olyan új szabályokat tartalmaz a kóenciát és a diszpozitivitást illetően, ami kétségtől sok fejtörést fog okozni a jogalkalmazóknak. A hivatkozott § (2) bekezdése a jogi személy tagjai, alapítói egymás közötti és a társasággal szemben fennálló viszonyuk, valamint a szervezet és a működés szabályozása során általános eltérést enged a törvényben foglalt jogi személyekre vonatkozó rendelkezésektől. A (3) bekezdés megtiltja az eltérést az alábbi esetekben: a) ha az eltérést az új Ptk. kifejezetten megtiltja, valamint ha b) az eltérés a jogi személy hitelezőinek, munkavállalóinak vagy a tagok kisebbségének jogait nyilvánvalóan sérti, vagy a jogi személyek törvényes működése feletti felügyelet érvényesülését akadályozza. Sárközy Tamás cikkében elemezte e néhány, de annál fontosabb pontot.⁹⁰

Ha a diszpozitív szabályozás fogalmát Kisfaludi András álláspontja alapján⁹¹ akként definiáljuk, hogy csak szerződésben lehetséges az eltérés, akkor az új Ptk. szabályozása valóban nem diszpozitív, de ez nem változtat azon, hogy a létesítő okiratban a törvényi feltételektől eltérő szabályokat állapítsanak meg. Helyesli az eltérő szabályozás lehetőségének általános szabályként történő kimondását, mivel a felek bizonyos keretek között saját igényeiknek megfelelően ki tudják alakítani a társasági szerződés tartalmát.⁹² Arra a kérdésre, hogy mi az irányadó, amikor a társasági szerződés a jövőben esetlegesen harmadik személyek sérelmét okozhatja, azt a választ adta, hogy egy szakképzett jogásznak fel kell ismernie, egy jogi norma milyen szabályozási célt kíván megvalósítani, és az ettől való eltérés veszélyeztet-e valamilyen feltétlen védendő érdeket. Példaként hozható fel, hogy a tagok mögöttes felelőssége nélkül működő társaságoknál a jegyzett tőke minimumánál nem lehet alacsonyabb mértékű a társaság jegyzett tőkéje, ez egyértelműen a hitelezők érdekeit szolgálja, így például ettől a szabálytól való eltérés a 3:4. § (3) bekezdésének b) pontjába ütközne.⁹³

⁸⁸ Complex CD Jogtár 2006. évi IV. törvényhez fűzött kommentár (9. §)

⁸⁹ SÁRKÖZY 2005. 11.

⁹⁰ SÁRKÖZY 2013. 2.

⁹¹ KISFALUDI 2013. 340.

⁹² Lásd még: VÉKÁS 2013a 86.

⁹³ KISFALUDI 2013. 341.

Az új szabályozásban a jogalkotó az intézményi jelleget háttérbe szorítja, és a magánautonómia elsődlegességét biztosítja.⁹⁴ A diszpozitív jellegű rendelkezés több kérdést is felvet: lehet-e olyan kft-t alapítani, ahol például üzletjegy van, vagy az ideiglenes részvény mintájára ideiglenes üzletrészt hoznak létre; az ilyen kft-t bejegyezi-e a cégbíróság. További problémák is megoldásra várnak, így például ha más jogszabály tiltja az eltérést, akkor eltérhetünk-e a Ptk.-tól; az, ha valamelyik harmadik személy (munkavállaló, hitelező) érdekét sérti valamely rendelkezés, de a többi ilyen személy érdekét nem sérti, akkor hogyan kell értelmezni az eltérést tiltó szabályt?⁹⁵

Az új Ptk. tehát hasonlóan rendelkezik az 1988. évi Gt.-hez, a törvénytől való eltérés tárgyában ugyanazok a kérdések merülhetnek fel, mint amelyek előjöttek 1988 után is. Ezt a korábbiakhoz képest az is kiegészíti, hogy sokkal összetettebb a gazdasági élet szabályozása egyrészt az európai uniós rendeletek és irányelvek, másrészt a gazdasági élet fellendülése miatt. Ennek a szabadságnak gátat szabhatnak közjogi jellegű jogszabályok, amelyekre szintén ügyelni kell a társaságoknak.⁹⁶ Ez a szabályozás még több problémát is vet fel, főképp annak a körnek az értelmezésével, akiknek nem sérülhet a joguk a társasági szerződés rendelkezései folytán.

Az öröklési jogi szabályok tekintetében is érdemes röviden megvizsgálni a szabályok kötelező jellegét. Elmondható, hogy az öröklési szabályok feltétel nélküli megvalósulása szükséges a természetes személy vagyonában bekövetkező jogutódlás érdekében mind a törvényes, mind a végintézkedésen alapuló öröklés esetén. Az örökösök tulajdonjogot szereznek a hagyaték tárgyain, a tulajdon szerzésére irányadó szabályoktól pedig nem lehetséges eltérni sem élők között, sem halál esetén, azok a leírtaknak megfelelően kell érvényesülnie. A Ptk. és az új Ptk. is ugyanúgy kógens jelleggel rendelkezik az öröklési jogról. (Bár érdemes megjegyezni, hogy a kógens-diszpozitív fogalompár aggály nélkül csupán a szerződések jogában alkalmazható.)⁹⁷ Az öröklési szabályoktól való eltérés csupán a végintézkedések körében lehetséges a törvény által meghatározott keretek között, de ehhez az is kell, hogy ezeket az intézkedéseket az örökhagyó még életében megtegye. Nem keletkezik ellentmondás azzal a fentebbi állítással, miszerint a végintézkedések körében is kógens a szabályozás. A végintézkedési szabadság is csak a törvény korlátai között valósul meg. Azaz nem lehetséges a korlátlan végintézkedés, nem rendelkezhet bármilyen módon a leendő örökhagyó. Bármelyik végintézkedési forma hiányában a vagyon egészére a törvényes öröklés

⁹⁴ Az Opten Kiadó 2013. évi V. törvény kommentárja (Papp Tekla kézírata; 3:4. §)

⁹⁵ Papp Tekla: Jogi szilánkok a magyar Ptk. rekodifikációja kapcsán (kézirat)

⁹⁶ Uo.

⁹⁷ VÉKÁS 2010. 32.

pontosan meghatározott rendjének kell érvényesülnie. Az örökhagyó tehát szabadon rendelkezhet, de csak bizonyos keretek között, amely az új Ptk. 3:4. §-ban foglalt szabályozással némi hasonlóságot mutat, de csupán már az eltérő jogviszonyok miatt is más jellegű, de társasági szerződés aláírása, gazdasági társaság létrehozása csak élők által lehetséges.

3.2. A Gt. és a Ptk., valamint az új Ptk. szabályozási jellege, a törvények egymáshoz való viszonya

A társaságban meglévő vagyoni hozzájárulás öröklése esetén a Gt. csupán a minimális szabályokat állapítja meg, az ezzel keletkező hiányosságot a 9. § (2) bekezdésének Ptk.-ra hivatkozással szünteti meg. Azaz ez a szabály megteremti a hidat a két törvény között, a Gt.-ben nem szabályozott viszonyokra a Ptk.-t kell alkalmazni, így az öröklésre is. Ezzel nem szükséges az öröklés általános szabályainak lefektetése a társasági törvényben, elegendő csak a kódexre utalni annak megfelelő alkalmazásával.

Az új Ptk. magában foglalja a Gt. rendelkezéseiből azokat, amik beleillenek egy magánjogi kódexbe a társaságok belső és külső kapcsolataira tekintettel azért, hogy egységes szabályozás valósulhasson meg.⁹⁸ Ez a beolvasztás azt is jelenti, hogy a korábbi Gt.-Ptk. szabályozási kettős megszűnt, az új Ptk., mint egész tartalmazza a két joganyagot, a mögöttség (véleményem szerint csupán látszólag) megszűnt. A könyvek bár igen szoros tartalmi egységet alkotnak, az egyikben irányadó szabály nem tud a másik nélkül önmagában létezni, miután a polgári jogi jogviszonyok maguk is rendkívül összetett rendszerek. Ennek ellenére mégis érezhető egyfajta elválás. Meglátásom alapján továbbra is elsősorban a társaságspecifikus szabályokat kell figyelembe venni 2014. március 15. után, ezután a gazdasági társaságokra vonatkozó általános szabályok,⁹⁹ majd a jogi személyek általános szabályai,¹⁰⁰ végül az Első Könyvben foglalt alapelvek alkalmazandóak ebben a sorrendben. Ha társasági szerződésről van szó, akkor a fentiekén túl a Hatodik Könyvet, mint egyfajta mögöttes joganyagot kell alkalmazni (pontosan akképp, mint előtte az 1959. évi IV. törvényt). Innen azonban csupán a szerződésekre vonatkozó szabályokat,¹⁰¹ majd a kötelek általános rendelkezéseit¹⁰² kell használni szintén ebben a sorrendben. Meggyőződésem, hogy ezen túl is csak azokat az előírásokat kell a többi könyvből "kölcsönözni", amik a társasági jog

⁹⁸ VÉKÁS 2013b 230.

⁹⁹ Új Ptk. 3:88-3:137. §

¹⁰⁰ Új Ptk. 3:1-3:62. §

¹⁰¹ Új Ptk. 6:58-6:214. §

¹⁰² Új Ptk. 6:1-6:57. §

rendeltetésének, illetve szabályozási mechanikájának, a belső és külső viszonyok ésszerű és hatékony rendezésének megfelelnek.

A társasági szerződésekre nem jellemző a szinallagmatikus viszony, a felek egy érdekállásúak, az árucserre-szerződésekkel szemben szervezeti–működési–ügyviteli elemeknek minden társaságnál kell szerepelnie, valamint „a szerződő felektől bizonyos mértékben elkülönülő önálló jogalany létrehozására vezet”, ezzel a társasági szerződés átlép a személyek jogába.¹⁰³ Mindezek miatt a Ptk. szerződésekre vonatkozó általános szabályai (az új Ptk. rendszerében a kötelmek általános szabályai,¹⁰⁴ valamint a szerződések általános szabályai)¹⁰⁵ sem alkalmazhatóak egyértelműen a társasági szerződések tekintetében. Sárközy szerint további érdekes kérdéseket felvetett az, beillesszék-e a Gt.-t a Polgári Törvénykönyvbe. A gazdasági társaságok joga sokkal komplexebb, miután rengeteg közjogi, pénzügyi, munkajogi, cégeljárási elemet is magába foglal; az anyagi jogi szabályok ekként való rendezése szétszakítja ezeket a szabályokat, továbbá a társasági jog sokkal flexibilisebb annál, mintsem egy évtizedekre szóló szilárd törvénykönyvbe illesszék, ezzel a kódex stabilitása is csökken.¹⁰⁶ Ezzel szemben felhozható, miszerint ha egy törvénykönyvben kerül szabályozásra a társasági jog és a polgári jog - mint ahogy ez a 2014. március 15-től hatályos Ptk.-ban is megfigyelhető -, „a polgári jog általános elveit a társasági jogban is alkalmazni kellene, általánosítani lehetne a jogi személyekre vonatkozó szabályokat, a társasági jog beépülése megtermékenyítően hatna a Ptk.-ra, megvalósítható lenne a jogi terminológia azonossága.”¹⁰⁷ Ugyanakkor a társasági jogi jogviszonyok, szabályozások még mindig nem annyira kiforrottak, mint számos más polgári jogi jogviszony, például az öröklés, amelynek egyes intézményei több száz évre nyúlnak vissza.

A társaság egyszerre szerződéses kapcsolat és jogalany. A szerződés hozza létre a jogalanyt, és annak fennállása során a létesítő okmány folyamatosan változik. Pont ez a jogalanyiség jelenti a nagyobb gondot. A személyekre irányadó szabályok megelőzik a kötelmi jogot, ezzel olyan szabályokat tárgyal előbb a Polgári Törvénykönyv, mint amiket egy későbbi részben magyaráz csak meg. Szükségszerű, hogy a személyek joga megelőzze a kontraktusokra irányadó szabályokat, előbb kell azt tudni, kik azok, akik egyáltalán szerződések alanyaivá válhatnak, kik bírnak jog-, illetve cselekvőképességgel. A társaságok személyiségénél fogva őket a természetes személyek után érdemes szabályozni,

¹⁰³ SÁRKÖZY 2009. 8.

¹⁰⁴ Új Ptk. 6:1-6:57. §

¹⁰⁵ Új Ptk. 6:58-6:214. §

¹⁰⁶ SÁRKÖZY 2009. 8

¹⁰⁷ MISKOLCZI BODNÁR 3.

szükségképpen előbb kell részletezni az őket létrehozó szerződések tartalmi és formai kellékeit, megkötésük módját, megelőzve ezzel a szerződések és kötelmek általános szabályait is. Ez azonban nemcsak a szerződéseknél okoz problémát, hanem a dologi jognál is, mint például a közös tulajdonú üzletrésznél is.¹⁰⁸ A közös tulajdonú üzletrészt természetesen a korlátolt felelősségű társaságok rendelkezései között találjuk,¹⁰⁹ miután ez egy társaságspecifikus intézmény, de szintén természetesen maga a közös tulajdon az Ötödik Könyvben, a Dologi jogban található.¹¹⁰ Ugyanez a helyzet a társaságokban fennálló vagyoni hozzájárulások öröklése esetében is, ahol előbb szólnak ezek örökléséről, mint ahogy maga az új Ptk. rendezné az öröklési jogot a Hetedik Könyvben.

Azért érdemes megvizsgálni a fenti kérdéskört, mert mint ahogy azt látni fogjuk, a tagok a törvényben meghatározott keretek között eltérhetnek a törvényben foglalt rendelkezésektől.

4. A tag halálának társaságra gyakorolt hatása

A társaság tagjának halála nem csupán öröklési jogi kérdéseket vet fel, hanem magának a társaságnak a létére is kihatással lehet. Ezért érdemes a vonatkozó szabályokat megvizsgálni a gazdasági társaságok dinamikájának, az egyes létszakaszok szempontjából is.

4.1. Előtársasági létszakasz

Az eredeti alapítással létrejött gazdasági társaságok létezésének első szakasza az előtársasági létszakasz. A Gt. 15. § (1) bekezdése szerint a gazdasági társaság a társasági szerződés ellenjegyzésének vagy közokiratba foglalásának napjától a létrehozni kívánt gazdasági társaság előtársaságaként működhet. Az előtársaság nem különbözik az alapítandó gazdasági társaságtól, hanem a létrehozandó társasággal azonos, annak átmeneti, feltételes, létrejövételt megelőző minősége.¹¹¹ Az előtársaság cégneve alatt jogképes, továbbá annak a társaságnak a szabályait kell alkalmazni, amelyet létre szeretnének hozni meghatározott eltérésekkel.¹¹² E bekezdés a) pontja szerint az előtársaság tagjaiban nem következhet be változás törvényi kivételektől eltekintve. „Elvileg bekövetkezhet az előtársaság tagjainak személyében történő változás öröklés következtében, de csak az adott társasági formára vonatkozó Gt. szabályok szerint, vagyis pl. akkor, ha közkereseti társasági, betéti társaság,

¹⁰⁸ Uo.

¹⁰⁹ Új Ptk. 3:165. §

¹¹⁰ Új Ptk. 5:73-5:84. §

¹¹¹ PAPP 2011. 101.

¹¹² Gt. 16. § (1) bek.

közös vállalat, egyesülés esetében az örökös a többi taggal való megállapodás alapján az előtársaság tagjává válik. Kft.-nél pedig az előtársasági létszakban még nem is beszélhetünk üzletrésről, amely átszállhatna a jogutódra.”¹¹³ Ehhez hozzá kell tenni azt, hogy a törvény nem tilthatja meg azokat a tagváltásokat, amelyek más törvényi rendelkezések folytán állnak elő. Így egy természetes személy tag halála a tagok személyében mindenképpen változást eredményez, hiszen a meghalt tagnak már nem lehetnek társasági jogi jogosultságai vagy kötelezettségei.¹¹⁴

Az előtársaság intézményét az új Ptk. 3:101. § is fenntartja, amelyben a vizsgált pont ekként változott: „a tagok személyében kizárólag jogszabályon alapuló változás következhet be.”¹¹⁵ Észre kell venni azt, hogy az öröklés e körbe tartozik. Az öröklés ipso iure jellegénél fogva az örökös tehát az új szabályozás fényében is taggá válhat az előtársaságban. Az előtársasági létszakasz – köszönhetően az elektronikus cégbejegyzési eljárásnak – már egyre rövidebb időtartamú, de nem teljesen mellőzhetetlen, mert lehetséges az időbeli eltérés a létesítés elhatározása és a nyilvántartásba vétel között, így szükséges ennek a szakasznak a jogi rendezése.¹¹⁶

Származékos alapításnál nem beszélhetünk előtársasági szakasról, itt ugyanis az új társaság(ok) bejegyzéséig az eredeti társaság folytatja tevékenységét, előtársaságként nem is működhet a törvényi tilalom miatt.¹¹⁷ Öröklési jogi kihatása tehát a státuszváltozás létszakaszának nincsen.

4.2. A társaságok működési szakasza

A társaságok következő létszakasza a cégjegyzékbe bejegyzett, működő társaság egzisztálása, gazdasági életben folytatott tevékenysége. Ez a szakasz a tagság megszűnésének szempontjából szoros összefüggésben van a gazdasági társaságok megszűnésével, így célszerű ezeket együtt ismertetni, bár ezek mind időben, mind alkalmazandó szabályok tekintetében különböző létszakaszok. A tagság megszűnése együtt járhat magának a társaságnak a megszűnésével.

4.2.1. Közkereseti társaság

A közkereseti társaságok mindaddig minden egyéb jogkövetkezmény nélkül tudnak működni, amíg a társaság tagjainak száma meghaladja a kettőt. A társaság jogutód nélküli

¹¹³ WELLMANN 4.

¹¹⁴ KISFALUDI 2008. 234.

¹¹⁵ Új Ptk. 3:101. § (2) bek. a) pont

¹¹⁶ T/7971. számú törvényjavaslat indokolásából

¹¹⁷ Gt. 69. § (4) bek.

megszűnését az eredményezi, ha a társaság létszáma egy főre csökken, (így pl. a kétagú kkt. egyik tagja elhalálozik) és 6 hónapon belül nem jelentenek be újabb tagot.¹¹⁸ 6 hónapon át függő jogi helyzet van: ha ezen idő alatt jelentenek be új tagot a cégbíróságnál, akkor a kkt. tovább működhet, ha nem, akkor meg kell szűnnie (végelszámolással vagy kényszertöröléssel).¹¹⁹ Ezalatt a jogvesztő határidő alatt találni kell egy olyan személyt, aki a társaságba belép, így a cég törvényes működése (a legalább két tag fogalmi elem) helyreállhat. Észre kell azonban vennünk azt, hogy 6 hónap alatt nem gyakran adják át a hagyatékot, és csak a hagyatékátadó végzés jogerőre emelkedése után lehet pontosan megállapítani az elhunyt tag örökösének pontos kilétét. A megmaradt tagnak kötelessége bejelenteni változásbejegyzési eljárás során az egy főre csökkenés tényét. A mindennapi életben meghonosodott gyakorlat az alábbi: ha valószínűsíthető az örökös személye (pl. ő az örökhagyó gyermeke), akkor jelentkezik a társaságban maradt egyetlen tagnál, és megegyezik vele az elhalt vagyoni illetőségének átvételéről. Ha a jogerős végzés őt igazolja örökösként, a hagyaték az övé lesz. Eddig az időpontig a megmaradt tag, akit egyébként az új tag belépéséig a társaság üzletvezetésére és képviselésére jogosultnak kell tekinteni akkor is, ha korábban nem minősült annak,¹²⁰ kérelmezi a cégbíróságnál, függessze fel az esetlegesen megindult törvényességi felügyeleti eljárást. Ekkor hivatkozhat arra, annak érdekében cselekedett, hogy a cég – az egyébként rajta kívül eső ok miatt bekövetkezett, jogszabályba ütköző – működése megfeleljen az előírásoknak. Jelen esetben a hagyatéki eljárás vége, annak eredménye feltételként funkcionál. Felfüggesztő feltétel lesz akkor, ha ő kapta meg a hagyatékot, tagként beléphet, a fent említett megegyezés (az akkor még leendő örökös és a társaságban bennmaradt tag között) hatálya beáll. Bontó feltételként funkcionál, ha nem ő lesz az örökös, a megegyezés megszűnik, a valódi örökössel el kell számolni, implicite újra kell vele egyezkedni. Ezzel a két megoldással a 6 hónapos jogvesztő határidőt túl lehet lépni, a társaság megszüntetésére ebből az okból nem kerül sor. Az örökössel való megállapodásnak azonban nincs határideje, nyilván csak addig van mód ilyen megállapodás megkötésére, amíg az örökössel való elszámolás és a neki jutó vagyonhányad kiadására nem kerül sor.^{121,122}

Az ÍH 2005.31. döntvény tényállása szerint egy kétszemélyes közkereseti társaság tagjainak száma egy főre csökkent a másik tag halála folytán. Az új tag bejegyzéséhez szükséges változásbejegyzési kérelmet azonban csak 8 hónappal a halálesetet követően

¹¹⁸ Gt. 105. § (1) bek.

¹¹⁹ PAPP 2011. 388.

¹²⁰ Gt. 105. § (2) bek.

¹²¹ KISFALUDI 2008. 759.

¹²² Dr. Papp Tekla PhD, habil. egyetemi docens 2013. 03. 20-án tartott Társasági jog II. előadása alapján

nyújtotta be a cég, az elkésett, a társaság ipso iure a halál napján megszűnt. A társaság ez ellen fellebbezett, ám a Fővárosi Ítéltábla ezt elutasította. Megállapította: „a Ptk. 598. §-a kimondja, hogy az ember halálával hagyatéka, mint egész száll át az örökösökre, a kkt. tagsági jogviszony azonban nem örökölheto, csak elszámolási kötelezettség áll fenn az örökössel.” Azaz az öröklés hagyományos ipso iure universalis successio jellegével ellentétben a közkereseti és a betéti társaságoknál meglévő vagyoni hozzájárulásoknál ez nem figyelhető meg.

Ha a kéttagú közkereseti társaság üzletvezető tagja halálozik el, akkor sem marad képviselő nélkül a társaság:¹²³ az új tag belépéséig, illetve a kényszertörlési eljárás megindításáig az egyedüli tagot akkor is a társaság üzletvezetésére és képviseletére jogosultnak kell tekinteni, ha korábban nem minősült annak.¹²⁴

A Gt. közkereseti társaság megszűnésére irányadó speciális, fentebb bemutatott rendelkezéseit alkotmányellenességre hivatkozva megtámadták az Alkotmánybíróság előtt. Az indítványozók álláspontja szerint a támadott rendelkezések a szerződési szabadság, a vállalkozáshoz való jog, valamint az örökléshez való jogot is sértik. Sérlemzik, hogy közkereseti társaság nem működhet egyszemélyes társaságként, csak kényszerbeléptetéssel oldható meg az, hogy a törvényi határidő letelte előtt ne szűnjön meg a társaság. A testület szerint a támadott rendelkezések nincsenek összefüggésben az indítványban foglaltakkal, ezért a megsemmisítésre irányuló indítványt elutasította. Egyes indítványbeli hivatkozások nincsenek összefüggésben az indítvány tárgyával. Bár a társaságok létrehozása a szerződési szabadság elve alapján lehetséges, ezt a szabadságot az irányadó törvények korlátozzák, de e korlátokon belül szabadon állapítják meg a társasági szerződés tartalmát. Közösségi irányelvekkel is ellentétes lenne az egyszemélyes forma, hiszen az csak a tagok korlátozott felelősségével működő társasági formáknál lehetséges. Ráadásul a jogalkotó az átmeneti idő biztosításával kedvezményt ad a váratlan helyzetek elkerülésére, mint például az egyik tag halála. Megállapította, hogy a tagság személyhez kötődő jogviszony, az a halállal megszűnik, abban öröklés nem valósulhat meg, ahogy ezt alább is megfigyelhetjük.¹²⁵

Az új Ptk. nem változtatott a Gt.-beli szabályozás tartalmán, hanem csak annak technikáját módosította. Az összes gazdasági társaságra vonatkozó általános megszűnési ok helyett csupán a közkereseti és (így) a betéti társaságra alkalmazandó rendelkezés lett.¹²⁶

¹²³ KÁROLYI-FÉZER 79.

¹²⁴ Gt. 105. § (2) bek.

¹²⁵ 219/B/2004. AB határozat

¹²⁶ Vö. új Ptk. 3:152. §, VÉKÁS 2013a 149.

4.2.2. Betéti társaság

A betéti társaságra eltérő rendelkezés hiányában a közkereseti társaság szabályait kell alkalmazni.¹²⁷ Azaz a fentebb írtak irányadóak a betéti társaságnál, a különbség a két eltérő állású tag miatt jelentkezik. A betéti társaságok különösebb jogkövetkezmények nélkül működnek mindaddig, amíg legalább két eltérő állású tag van. A betéti társaság egyetlen beltagjának halála akkor eredményezi a betéti társaság megszűnését, ha a betéti társaság valóban beltag nélkül marad.¹²⁸ A döntés alapjául szolgáló eset elbírálásakor még az 1988. évi VI. tv. volt hatályban, de e tekintetben a döntés, valamint az alapjául szolgáló szabályozás mégis alkalmazható: „Megszűnik a társaság, ha a társaságból valamennyi beltag kiválik.”¹²⁹ Kiválás alatt nem csupán a szerződéses ügylettel történő kiválást kellett érteni, hanem minden olyan jogi tény, így a halált is, amelyek folytán a társaság tagjaiban változás áll be. A konkrét esetben az egyetlen beltag halálának napján a megmaradt kültag egy harmadik személlyel társasági szerződés módosítására irányuló okiratot írt alá, amely alapján a korábbi kültag beltaggá vált, míg a harmadik személy lett az új kültag. A benyújtott változásbejegyzési kérelmet a cégbíróság elutasította, indokolása szerint a beltag halálával megszűnt a társaság. A Legfelsőbb Bíróság a végzést hatályon kívül helyezte; megállapította, hogy csak akkor szűnik meg a társaság, ha valóban beltag nélkül marad, a társaság megszűnése nem következik be a beltag halálával ipso iure.¹³⁰

Az ÍH 2007. 82. I. pontja absztrahálja a már törvényi szinten megfogalmazott tételt: „A kéttagú betéti társaságnál bármelyik tagnak a tartós – törvényi határidőt meghaladó – hiánya a társaság megszűnését eredményezi.” Az eset szerint a kültag halálát követő 8. hónapban nyújtottak be változás-bejegyzési kérelmet a korábbi kültag törlése, és az új kültag bejegyzése iránt (a hagyatékátadó végzés jogerejének beállta után). A cégbíróság a kérelemnek részben adott helyt, az elhunyt kültagot törölte a cégjegyzékből, a kérelmet ezt meghaladó részben elutasította, egyúttal megállapította a társaság megszűnését 2006. május 5-i időponttal, a kültag elhunytától számított 3 hónappal később, miután a cégbírósághoz a törvényi határidőn belül nem érkezett be kérelem. (Az 1988. évi VI. tv. és az 1997. évi CXIV. tv. 3 hónapos határidőt szabott az utolsó tag kiválásától számítva, a Gt. erre a 110. § alapján 6 hónapot ad.) A Fővárosi Ítéltábla megállapította, hogy a benyújtott fellebbezés nem alapos, az első fokon eljáró cégbíróság helyesen járt el. Igazolásra sem volt lehetősége,

¹²⁷ Gt. 108. § (3) bek.

¹²⁸ KGD. 1998. 106.

¹²⁹ 1988. évi VI. tv. 102. § (1) bek.

¹³⁰ KGD. 1998.185., amelyben az előbb hivatkozott döntés jelent meg még egyszer.

miután a 3 hónapos határidő anyagi jogi, jogvesztő jellegű, az ítéltábla indokolásában is hivatkozik az ÍH 2005. 32. döntésre.

Ebben a döntésben a jogvesztő jelleget akként ragadta meg, hogy az 1997. évi CXLIV. tv. is anyagi jogi jogszabályokat tartalmaz, nem eljárási jellegű törvény, így az abban megfogalmazott határidők is anyagi jogi, azaz jogvesztő jellegűek, igazolásnak nincs helye. Véleményem szerint a jelenleg 6 hónapos határidő felemelése nem lenne célravezető, jogbizonytalanságot eredményezhet.

A közkereseti társaságokhoz hasonlóan a betéti társaságok esetében sem változtatta meg az új Ptk. a betéti társaságokra vonatkozó, Gt.-ben foglalt szabályokat.¹³¹

4.2.3. Korlátolt felelősségű társaságok

A korlátolt felelősségű társaságoknál nem találkozunk az általánostól eltérő megszűnési okkal, csupán a Gt. 66. § c) pontja lehetne releváns, amely alapján – a Gt. eltérő rendelkezése hiányában – megszűnik a társaság, ha a tagok létszáma egyre csökken. A kft. azonban működhet egyszemélyes társaságként, így lehetséges, hogy egy kéttagú kft. egyik tagja halála folytán a másik tag lesz az egyedüli örökös, aki a társaságot ilyen formában működteti tovább. Ez kihatással van a társaságra, hiszen nem abban a formában egzisztál, mint azelőtt, mégis megfelel a jogszabály által támasztott követelményeknek.

Több variáció képzelhető el:

- 1) Ha ez az egy személy örökös már az örökhagyó halálakor tagja volt annak a korlátolt felelősségű társaságnak, amelyben üzletrészt örökölt, akkor a Gt. 121. §-ának (2) bekezdése értelmében az üzletrésze az átvett üzletrésszel megnövekedett. Ha az üzletrész egy személy által történő öröklése következtében a korlátolt felelősségű társaság egyszemélyessé válik, akkor a korlátolt felelősségű társaság nem szűnik meg, hanem a Gt. 170. §-a értelmében az egyszemélyes korlátolt felelősségű társaságra vonatkozó szabályok alkalmazásával működik tovább, és törvényi rendelkezés alapján a társasági szerződést köteles alapító okiratra módosítani.¹³²
- 2) Károlyi Géza is megállapította, hogy egyszemélyes társaság üzletrésze is örökölheto.¹³³ Ezzel egyezően, ha a hagyaték tárgya egyszemélyes korlátolt felelősségű társaságban lévő üzletrész, és azt egy személy öröklí, illetve azt egy

¹³¹ Lásd: új Ptk. 3:158. §

¹³² KODAY 9.

¹³³ KÁROLYI 398.

személy szerzi meg, akkor ez a személy az örökhagyó jogait és a társaság vagyonát, és a korlátolt felelősségű társaság egyszemélyes társaságként működik tovább.

- 3) Ha a hagyaték tárgyát több személy öröklí, akkor az abban meglévő üzletrészt ezek a személyek az ipso iure öröklési elv érvényesülése miatt megszerzik, azonban a közös tulajdonukba kerülő üzletrészen a tulajdonközösségük nem maradhat fenn, mert ez az egy üzletrész nem lehet közös tulajdonban, ezért haladéktalanul gondoskodni kell a tulajdonközösség megszüntetéséről, az üzletrész felosztásáról vagy más módon, ha az egyik örökös megveszi a többi tagtól az üzletrészhányadot.¹³⁴

4.3. A megszüntetés körében alkalmazott eljárások

A társaság megszűnéséhez vezet a felszámolási eljárás, valamint a kényszertörlési és a végelszámolási eljárás is, amelyek nem vagy csak kisebb szegmensben érinthetik az öröklési jogot. A vagyonrendezési eljárás¹³⁵ során kerülhet elő olyan vagyontárgy, ami végső soron, az eljárás lefolytatása alapján, annak eredményeként az örökhagyót illette volna, ez pedig öröklés tárgya lehet. A további eljárási szabályok ismertetése azonban már nem kapcsolható össze a dolgozat tárgyával.

5. Az örökösök jogi helyzete az egyes társaságoknál

5.1. Közkereseti társaságok

A közkereseti társaságoknál a tagok által a társaságra ruházott vagyonelemeket vagyoni hozzájárulásnak nevezzük. A tag halálakor tagsági jogviszonya megszűnik. A jogutódjának, annak a személynek, aki a kkt.-beli vagyoni hozzájárulás tekintetében örökös lesz, lehetősége van a társaságba való belépésre, de ez nem kötelezettsége.¹³⁶ Egyetértek e körben Besenyei Lajossal, hiszen „teljesen fölösleges ezt kimondani, mert bárki, bármikor beléphet a társaságba, ha a tagokkal ebben megegyezett és a Gt. által előírt minimális feltételeknek megfelel.”¹³⁷ E gondolatmenethez hozzá kell fűzni, helytállónak tartjuk azt, hogy bárki, bármikor beléphet a társaságba, de egyrészt ekkor a belépő tagnak nem kell külön vagyoni hozzájárulást teljesítenie (hacsak ekként nem állapodik meg a társasággal), másrészt eltérő a felelőssége. A vállalkozás és társulás szabadságának, mint alapelvnek alanyi, tárgyi és

¹³⁴ KODAY 10.

¹³⁵ 2006. évi V. törvény a cégnyilvánosságról, a bírósági cégeljárásról és a végelszámolásról (a továbbiakban: Ctv.) 119-124. §

¹³⁶ Gt. 103. §

¹³⁷ BESENYEI 2002. 12., BESENYEI 2004. 501.

módbeli korlátai vannak, amely alanyi korlátok nem állhatnak fenn a belépő örökös vonatkozásában sem.¹³⁸

A tagsági jogviszonyban történő jogutódlás ipso iure a halál tényénél fogva nem következik be, pusztán az öröklés nem lehet jogcíme a közkereseti társaságba történő belépésnek, eltérően az általános öröklési szabályoktól, így a társasági jog speciális rendelkezései folytán csak jogügyleti alappal, pontosabban a társasággal történő megegyezés után válhat taggá az elhunyt tag örököse. Ez a szabály is a kkt. erősen személyegyesítő jellegét hangsúlyozza, a tagság személyhez kötött, azzal kapcsolatban ipso iure bekövetkező jogutódlásnak nincs helye.¹³⁹ Szemben egyébként a többi öröklés alá eső vagyontárggyal, ahol a jogutódlás ipso iure, a halál tényénél fogva bekövetkezik. A törvény csak az örökös lehetőségeként szabályozza a társaságba történő belépést, erre azonban a társaság hozzájárulása nélkül nem kerülhet sor.¹⁴⁰ A társasági részesedés e vonatkozásban is különbséget mutat a többi örökölhető vagyontárgyhoz képest. A társasági szerződés az alábbi módokon rendelkezhet az örökös belépéséről:

- a) ha kizárja a belépést, akkor két lehetősége marad a társaságnak: vagy nem módosítják a társasági szerződést, és továbbra sem teszik lehetővé a jogutód belépését a társaságba, vagy módosítják annak megfelelően, hogy az örökös beléphessen a társaságba.
- b) eleve megengedi a belépést, így egyhangúsággal hozott támogató határozat¹⁴¹ révén a társaság tagjává válhat az örökös. Ugyanezt tartalmazza az új Ptk. is.
- c) amennyiben a társasági szerződés nem rendelkezik arról, hogy mi történik az elhunyt tag társaságban fennálló vagyoni hozzájárulásának rendezéséről, a fenti két lehetősége támad a társaságnak egyhangú társasági szerződésmódosítással.

A belépő tag jogai ex nunc hatályúak, míg helytállása a törvény alapján ex tunc hatályú.¹⁴² A Gt. 97. § (3) bekezdése alapján a társaságba belépő tag felelőssége – ha a társasági szerződés eltérően nem rendelkezik – a belépése előtt keletkezett társasági kötelezettségeként a többi tagéval azonos. A tag helytállási kötelezettsége ebből fakadóan ex tunc, korlátlan és egyetemleges. A Gt. megengedi az eltérést, így a tagoknak lehetőségük nyílik arra, hogy az öröklés következtében belépő tag felelőssége csak a belépése után keletkezett kötelezettségek tekintetében álljon fenn, így a tag felelőssége ex nunc hatályú is lehet, ezzel a felelősség

¹³⁸ PAPP 2011. 27-29.

¹³⁹ PAPP 2011. 382., KISFALUDI 2008. 759.

¹⁴⁰ ADORJÁN 1999. 8.

¹⁴¹ PAPP 2011. 386.

¹⁴² PAPP 2011. 380.

időbeli korlátozására kerül sor. Tehát a belépő tag felelőssége a belépése előtt keletkezett társasági tartozásokért a társasági szerződésben vagy annak módosításában a hitelezőkkel szemben hatályosan kizárható; tehát a kkt. tagjainak egyetértése (egyhangú határozata) szükséges az ex tunc jellegű felelősség ex nunc jellegűvé alakításához.¹⁴³

Az új Ptk. 3:139. § (4) bekezdése alapján 2014. március 15. után nem lehetséges az örökös, mint belépő tag felelősségének időbeli korlátozása, azaz a társaságba belépő tag a belépése előtt keletkezett társasági kötelezettségekért a többi taggal azonos módon köteles helytállni. Ettől nem lehet eltérni, mert a tagok ezzel ellentétes megállapodása harmadik személyekkel szemben nem hatályos.

A Gt. 103. § szerint amennyiben a jogutód nem lép be a társaságba, akkor vele el kell számolni, akként, amint azt a társaságtól egyébként megváló taggal (ide nem értve a társasági részesedését átruházó tagot) teszik. Az örökös igényt tarthat a meghalt tag kilépése esetére jutó vagyoni hányadra. A kilépés időpontjának a halál idejét kell tekinteni. Ha taggá szeretne válni az örökös, az elszámolás csak lehetőség, de meghatározott körülmények esetén az elszámolás mindenképpen kötelező: így több örökös esetén (az egyes örököstársakra eső vagyonyhányad pontos megállapítása miatt), vagy ha a hagyaték tiszta értékét egyébként nem tudják megállapítani, illetve akkor is, ha az örökös az örökhagyó társaságbeli vagyoni hozzájárulásának mértékéhez képest kisebb vagy nagyobb értéken kíván belépni.¹⁴⁴

Ez a helyzet akként módosul az új Ptk. hatályba lépésével, hogy fő szabállyá tette az örökössel történő elszámolást, kivéve, ha a tag örököse a társaságba belép. Ha ezt a kötelezettséget a társasági szerződés kizárná, korlátozná, vagy a tagra nézve törvényben meghatározottaktól kedvezőtlenebbül állapítaná meg, akkor ez a rendelkezés semmis.¹⁴⁵ „Ez lényegében a societas leonina egyik megjelenési formájaként értékelhető.”¹⁴⁶

Amennyiben az elhalt tag jogutódja nem válik a társaság tagjává, akkor a Gt. 104. § (2) bekezdése alapján a jogelőd halálának időpontjától számított ötéves jogvesztő határidőn belül az örökhagyó tartozásaiért való felelősség szabályai szerint felel azokért a társasági tartozásokért, amelyek a halál időpontjáig keletkeztek. E § tehát maga is visszautal a Ptk. 679. §-ra. Több örökös esetén – az örökösök számára tekintettel – egyetemleges felelősség állapítható meg a közkereseti társaság tartozásaival kapcsolatban. A hagyatéki tartozások fedezetére egyrészt a cum viribus felelősség, másrészt a pro viribus felelősség kerül megfogalmazásra; az örökös(ök) felelőssége korlátozott arra tekintettel, hogy nem léptek be a

¹⁴³ Uo.

¹⁴⁴ Dr. Papp Tekla PhD, habil. egyetemi docens 2013. 03. 20-án tartott Társasági jog II. előadása alapján

¹⁴⁵ Új Ptk. 3: 150. §

¹⁴⁶ Az új Ptk. magyarázata II/VI. 173.

társaságba, belépésük esetén felelősségük, a fentieknek, valamint a közkereseti társaság szabályainak megfelelően, korlátlan lesz. A cum viribus felelősségnél az örökös(ök) még a hagyaték tárgyainak birtokában vannak („a hagyaték tárgyaival és annak hasznaival felel”). A pro viribus felelősség esetén a hagyaték tárgyai és hasznai nincsenek az örökös birtokában, annyiban az örökös öröksége erejéig egyéb vagyonával is felel.¹⁴⁷ Ezen a szabályon az új Ptk. sem változtat.¹⁴⁸

A 103. § alkalmazásában a meghalt tag örökösén csak az állagörököst kell érteni, tehát ő válhat a társaság tagjává. A haszonélvezeti jog örökösét csak a tagsági jogból fakadó vagyoni jogok („a hasznok szedése”) illetik meg, de a szavazati jog (mint „rendelkezési jog”) az állagörökösé.¹⁴⁹

Összességében elmondható, hogy a tagsági viszony nem örökölheto. Ilyen körülmények között az egyébként jogutód tagnak a társaságba tagként történő belépése, nem a jogelőd tag tagsági viszonyának a folytatása lesz, hanem új tag felvételét jelenti és mindazokat a lépéseket meg kell tenni, amelyeket az új tag felvételére a Gt. előír.

5.2. Betéti társaságok

A betéti társaságokra a Gt. 108. § (3) bek. alapján – eltérő rendelkezés hiányában – a közkereseti társaságokra vonatkozó szabályokat kell alkalmazni. A társasági jog és öröklési jog kapcsolódásánál azt az eltérést szabályozza a Gt., ami a betéti társaság fogalmából¹⁵⁰ ered, azaz legalább két tag eltérő felelősségéből, nevezetesen amennyiben valamelyik státuszából minden tag kiválik, így pl. elhalálozik, és 6 hónapon át nem cselekszenek a törvény előírásának megfelelően, úgy a társaság megszűnik, amelynek a következményeit a társaságot érintő kérdések feltárásánál érintetem.¹⁵¹ Az előbbieken a közkereseti társaságnál megállapítottak tehát a betéti társaságokra is ugyanúgy irányadóak.

5.3. Korlátolt felelősségű társaságok

A korlátolt felelősségű társaság¹⁵² a gazdasági társaságok személyegyesítő és vagyonegyesítő elemeit is ötvözi.

A kft. fogalma magában hordozza e társasági forma legfőbb tulajdonságait. „A társaság elnevezése azt a látszatot kelti, mintha a gazdasági társaság a hitelezők felé

¹⁴⁷ Vö. Ptk. 679. §, NOCHTA 261.

¹⁴⁸ Új Ptk. 3:149-3:151. §, Az új Ptk. magyarázata II/VI. 173-174.

¹⁴⁹ WELLMANN 7.

¹⁵⁰ Gt. 108. § (1) bek.

¹⁵¹ Gt. 110. §

¹⁵² Gt. 111. § (1) bek.

korlátozott felelősséggel tartozna. Ez nem felel meg a valóságnak, hiszen a korlátolt felelősségű társaság a többi gazdasági társasághoz hasonlóan a hitelezők irányában teljes vagyonával felel.”¹⁵³ A közkereseti és betéti társaság tagjaitól eltérően nincs olyan tagja, akinek felelőssége a társaság vagyona által nem fedezett tartozásokért korlátlan lenne. (Megjegyzendő, hogy a betéti társaság kültagja sem felelős a társaság vagyona által nem fedezett tartozásokért.) Fontos azonban kiemelni azt, hogy a tagok helytállási kötelezettsége a jogutód nélkül megszűnt társaság tartozásaiért vagyoni jellegű, mögöttes, felróhatóság nélküli és ipso iure, törvényen alapuló.¹⁵⁴ A felelősségátvitel,¹⁵⁵ valamint a felelősségáttörés (jogi személy elkülönült jogalanyiságával visszaélés) tényállásának fennállása, az apport túlértékelése,¹⁵⁶ az apport túlértékelésének rosszhiszemű elfogadása,¹⁵⁷ a legfőbb szerv határozatának rosszhiszemű elfogadásáért,¹⁵⁸ az ellenőrzött társaság felszámolásáért¹⁵⁹ való helytállás esetében is felelősséggel tartozik a tag, amely miatt fennálló kötelezettségeket örökölhet adott esetben az örökös, és mint hagyatéki tartozás kiegyenlítéséért, ahogy azt később kifejtem, felelősséggel tartozik.¹⁶⁰

A Gt. 114. § (1) és (2) bekezdése szerint a társaság törzstőkéje az egyes tagok törzsbetéteinek összességéből áll. A törzsbetét a tagok vagyoni hozzájárulása, amely pénzbeli, illetve nem pénzbeli hozzájárulásból áll.

A társaság bejegyzését követően a tagok jogait és a társaság vagyonából őket megillető hányadot az üzletrész testesíti meg. A társasági szerződés eltérő rendelkezése hiányában az üzletrész mértéke a tagok törzsbetéteéhez igazodik.¹⁶¹

A fentiekből levezethető, hogy az egyes tagokat megillető üzletrészek alapját az általuk teljesített törzsbetétek képezik, az üzletrészek a tagok tulajdonában állnak, de ezek az üzletrészek mértéke eltérő is lehet. Az üzletrész öröklési jogi szempontból nem személyes jellegénél fogva a hagyatékhhoz tartozik, az örökhagyó halálával a jogutódjára száll.¹⁶² A tag halálával vagy megszűnésével üzletrésze átszáll a jogutódra.¹⁶³ Az üzletrész öröklése a korlátolt felelősségű társaság természetes személy tagjának halálakor a hagyatékbba tartozó

¹⁵³ PAPP 2011. 397.

¹⁵⁴ PAPP 2011. 355.

¹⁵⁵ Gt. 50. §

¹⁵⁶ Gt. 13. § (4) bek.

¹⁵⁷ Uo.

¹⁵⁸ Gt. 20. § (7) bek.

¹⁵⁹ Gt. 54. § (2) bek.

¹⁶⁰ PAPP 2013. 242-258.

¹⁶¹ Gt. 121. § (1) bek.

¹⁶² Ptk. 598. §

¹⁶³ Gt. 128. § (1) bek.

üzletrésznek a tag örököseire történő átszállása a polgári jog öröklésre vonatkozó szabályai szerint.¹⁶⁴ Amennyiben üzletrész öröklésére kerül sor, azt az üzletrész átszállásának nevezzük. „A korlátolt felelősségű társaság – bár hordoz magán személyegyesítő jegyeket – lazább szálakkal kötődik a társaság tagjainak személyéhez, így megengedhető az, hogy a törvény erejénél fogva bekövetkező alanyváltozások álljanak be a társaság tagságában.”¹⁶⁵

A jogszerzés a halál pillanatában következik be, azonban ahhoz, hogy ez a társasággal szemben is hatályos lehessen, az öröklés tényét a társaságnak bejelenteni és igazolni kell. Egyidejűleg kérni kell a társaság ügyvezetőjét, hogy a tagjegyzéket megfelelően módosítsa, majd a cégbírósághoz változásbejegyzési kérelmet nyújtson be az öröklés útján taggá vált személynek a cégjegyzékbe történő bejegyzése érdekében. Az örökös minőség igazolására alkalmas lehet egy jogerős hagyatékátadó végzés, öröklési perben hozott jogerős bírósági ítélet vagy öröklési bizonyítvány is.¹⁶⁶

A társaság tudhat arról, hogy valamely tagja meghalt, de azt nem feltétlenül kell tudnia, hogy ki az örökös. Különösen nem tudhatja akkor, ha öröklési jogi vita merült fel. A társaságnak ugyanakkor nincs lehetősége arra, hogy „nyomozzon” az örökös után, saját kezdeményezésére nem tudja megállapítani az örökös személyét. A Gt. nem ír elő olyan kötelezettséget, hogy az örökösnek vagy a jogutódnak be kellene jelentenie a jogutódlás bekövetkeztét. Az örökösök saját jól felfogott érdeke az, hogy a bejelentést megtegyék, mert ezzel válnak képessé a tagsági jogok gyakorlására.¹⁶⁷

A Gt. 127. § (4) bekezdése ugyan az átruházás bejelentése esetén irányadó szabályokat tartalmazza, de véleményem szerint öröklés esetén is nyilatkozni kell, hogy az új tag a társasági szerződés rendelkezéseit magára nézve kötelezőnek ismeri-e el. Ha ez nem lenne kikövetelhető, akkor az örökössel szemben nem lehet a társasági szerződés rendelkezéseit kikényszeríteni, amennyiben nem volt korábban a kft tagja. (A társasági szerződés tartalma különösen jelentős, amennyiben a Gt. adta lehetőségek mentén jelentősen eltérnek a törvény szövegétől.) Nem rendelkezik azokról a jogkövetkezményekről a törvény, mi történik, ha nem jelentik be a tagváltozás tényét, de az megállapítható, hogy ez a probléma a társaság működése során előtérbe fog kerülni.

¹⁶⁴ KISFALUDI 2008. 943.

¹⁶⁵ Uo.

¹⁶⁶ KISFALUDI 2008. 944.

¹⁶⁷ KISFALUDI 2008. 948.

5.3.1. Az üzletrész átszállása

A Gt. 128. § (1) bekezdése szerint a tag halálával üzletrésze átszáll jogutódjára. Az üzletrész átszállása a tagok személyében nem jogügyleti jogcímen bekövetkező alanyváltozás, jogutódlás.¹⁶⁸ A társasági szerződés ezt kizárhatja – erősítve ezzel a személyegyesítő jegyeket¹⁶⁹ –, ekkor rendelkezni kell az üzletrésznek a tagok vagy a társaság által történő megváltásáról. „A társasági szerződés megkötésekor tehát maga az örökhagyó az, aki a szerződés aláírásával eltér az öröklés általános szabályaitól, és a megváltás lehetőségének vállalása révén örökösait kedvezőbb, vagy kedvezőtlenebb helyzetbe hozza.”¹⁷⁰ A KGD. 2001.2. eseti döntés szerint egy kft. tagjai akként rendelkeztek a társasági szerződésben, hogy az egyik tag halála esetén üzletrészét a többi tag „öröklí”. A Legfelsőbb Bíróság megállapítása szerint a Gt. 9. § (1) bekezdésében írtak szerint a tagok csak a Gt. keretei között állapíthatják meg szabadon a társasági szerződés tartalmát, olyan döntést nem hozhatnak, hogy a meghalt tag üzletrészét a többi tag „öröklí”.¹⁷¹ A Gt. 136. § c) pont alapján a társaság rendelkezik az üzletrésszel öröklés esetén, ha a társasági szerződés az átszállást kizárta, és ha a tagok, illetőleg a társaság az üzletrészt nem váltották meg, addig, amíg a megváltás meg nem történik. Az üzletrész átszállása a törvény erejénél fogva következik be, így ezt nem kell a társasági szerződésben szabályozni, azonban az öröklés tényét a jogutódnak be kell jelentenie a társaság számára annak érdekében, hogy a változásokat az ügyvezető átvezesse a tagjegyzéken és kezdeményezze azok bejegyzését a cégbíróságnál.¹⁷² Amennyiben az örökhagyó üzletrészét a társaság szerzi meg, akkor az saját üzletrészt eredményez. Amennyiben eleve tag volt az örökös, úgy az üzletrésze az örökölt üzletrésszel megnövekedik.¹⁷³ Ha a társasági szerződés az átszállást kizárta, célszerű az üzletrész bevonásának lehetőségét szabályozni. A bevonás az üzletrész kft. általi ipso iure sajátos szerződmódja, amelynek keretében a társaság az uratlanná váló üzletrészt a törzstőke leszállításával véglegesen átveszi.

Ha a társasági szerződés a kft. üzletrész öröklését kizárja, a meghalt tag örökösével az üzletrész értéke alapján kell elszámolni.¹⁷³ A tényállás szerint a társasági szerződés kizárta öröklés esetén az üzletrész átszállását. Ennek megfelelően az örökösök és a társaság egyeztetett a megváltási ár pontos összegéről. Ez azonban nem vezetett eredményre „a megváltási kötelezettség tényének lerögzítésén túl az örökös (örökösök) kifizetésének

¹⁶⁸ PAPP 2011. 412.

¹⁶⁹ NOCHTA 288-289.

¹⁷⁰ ADORJÁN 2000. 343.

¹⁷¹ Uo.

¹⁷² Gt. 121. § (2) bek.

¹⁷³ BDT 2006. 34.

legalább a fő elveit meg kell adni. Adott esetben ez az alperes társasági szerződésében nem szerepelt.” A közölt döntés további fontos megállapításokat tett, amik jelen esetben is relevánsak: Az üzletrész átszállásának kizárása semmiképpen sem jelenti a kompenzáció nélküli elvonást.¹⁷⁴ Felvetődhet az a kérdés, hogy az öröklés kizárása megvalósulhat-e egy meghatározott körre nézve, vagy az csak általános jelleggel lehetséges. Erre azt az adekvát választ lehet adni, miután a végrendeletekre igen kötött formát határoz meg a Ptk.,¹⁷⁵ nem lehetséges ezek megkerülése. A társasági szerződés célja szerint nem végintézkedési forma.¹⁷⁶ Tehát amennyiben a társasági szerződés kizárja az átszállást, rendelkezni kell a megváltásról.¹⁷⁷ Ha tehát a társasági szerződésben rendelkeznek valamilyen módon az üzletrész örökléséről, akkor az örökhagyó az, aki a szerződés aláírásával eltér az öröklési jog általános szabályaitól.¹⁷⁸

Az, hogy a társasági szerződés kizárja az öröklést az üzletrész vonatkozásában, nem jelenti azt, hogy az örökös ne válhatna a társaság tagjává. Ez az eset azonban nem minősül öröklésnek, hanem élők közötti jogügyleten fog alapulni a belépés.¹⁷⁹

Az üzletrész átszállásával összefüggésben az új Ptk. a Gt.-hez képest akként módosította a szabályozást, hogy nem zárhatják ki a tagok a társasági szerződésben az üzletrész átszállását. A tagoknak lehetőségük van arra, hogy a társasági szerződésben kijelöljék azt a személyt, aki jogosult az örököstől az üzletrészt megváltani.¹⁸⁰ A törvény így igazodni akar az öröklés ipso iure öröklési rend elveihez, valamint a végintézkedésekre vonatkozó szabályokhoz.¹⁸¹

5.3.2. Közös tulajdonú üzletrész keletkezése

Hatályos szabályaink alapján, ha az örökhagyónak több gyermeke volt, a hagyatékból fejenként egyenlő részben örökölnék.¹⁸² Egy üzletrésznek több tulajdonosa is lehet. Ezek a személyek a társasággal szemben egy tagnak számítanak; jogaikat csak közös képviselőjük útján gyakorolhatják, és a tagot terhelő kötelezettségeikért egyetemlegesen felelnek.¹⁸³ Nem csupán öröklés esetében keletkezhet közös tulajdonú üzletrész, hanem abban az esetben is, ha

¹⁷⁴ Vö. KISFALUDI 2008. 948.

¹⁷⁵ Ptk. 624-635. §

¹⁷⁶ KISFALUDI 2008. 949.

¹⁷⁷ Gt. 128. § (1) bek.

¹⁷⁸ ADORJÁN 1999. 8.

¹⁷⁹ KISFALUDI 1991. 152-153.

¹⁸⁰ Vö. új Ptk. 3:170. §, VÉKÁS 2013a 158.

¹⁸¹ Az új Ptk. magyarázata II/VI. 191-192.

¹⁸² Ptk. 607. § (2) bek.

¹⁸³ Gt. 122. § (1) bek.

a társasági szerződésben megállapított, tag által fizetendő vagyoni vagy nem vagyoni hozzájárulást egy törzsbetét vonatkozásában többen teljesítik. A képviselő személyét illetően a résztulajdonosok szabad belátásuk szerint döntenek, az általuk legalkalmasabbnak ítélt személyt jelölik ki. A Gt. nem rendelkezik arról, hogy a képviselőnek mindenképpen a tagok közül kellene kikerülnie, így például a tag halála esetén az üzletrész állagörökösei, azaz az üzletrész résztulajdonosai az üzletrész hasznélvezőjét is jelölhetik képviselőjüknek.¹⁸⁴

A közös tulajdonú üzletrész tulajdonosai, azaz példánkban az örökhagyó gyermekei egy tagnak számítanak, jogaikat a kijelölt képviselő útján gyakorolják, a tagot terhelő kötelezettségekért pedig egyetemlegesen felelősek. „A hasznélvezeti joggal terhelt üzletrész tulajdonjogának részjogosítványai közül a tulajdonost csak a rendelkezési jog illeti (jogosult tehát az üzletrész elidegenítésére), de a birtoklás, használat és a hasznok szedésének joga a hasznélvezőé, aki ily módon – a likvidációs hányadhoz való jog kivételével – a vagyoni jellegű és a szervezeti tagsági jogok gyakorlására is elsődlegesen jogosult.” A döntés ekként folytatja: „Nincs akadálya annak, hogy az üzletrész állagörökösei az üzletrész hasznélvezeti jogát öröklő túlélő házastársat válasszák a közös tulajdonú üzletrész képviselőjének, aki – mint a tagsági jogok gyakorlására elsődlegesen jogosult érdekelt – nem tekinthető a közös tulajdonú üzletrész tekintetében kívülállónak.”

A tényállás szerint egy kft. tagjának halála után üzletrészét törvényes öröklés címén fele-fele arányban gyermekei örökölték meg a túlélő házastárs özvegyi hasznélvezeti jogával terhelten. Változás-bejegyzési eljárás során kérték az elhunyt tag törlését és a két gyermek tagként történő bejegyzését. A cégjegyzékben azonban nem megfelelően vezették át. Kettő önálló üzletrészként jegyezték be a gyermekek üzletrészét, holott annak mértéke 120 ezer forint volt (amit az üzletrészek legkisebb mértékére vonatkozó rendelkezések szerint nem lehet kettéosztani). Az elsőfokú bíróság álláspontja szerint csak úgy lehetséges az anomáliát orvosolni, hogy megváltják a hasznélvezetet, és erre kötelezte is a tagokat törvényességi felügyeleti eljárás terhe mellett. Az ítéletábra e végzéssel összefüggésben azt állapította meg, hogy a cégbíróság kizárólag a cégek felett bír eljárással, a gazdasági társaság tagjai vonatkozásában nem bír jogosultsággal. Ugyanis a hasznélvezeti jog megváltásával együtt jár, hogy az özvegy is tulajdonossá válik, akinek ilyen minősége nem biztos, hogy megfelel a társaság érdekeinek. Az üzletrész átszállását nem zárta ki a társasági szerződés, így az örökösökről ilyen nem mondható el, a társaság többi tagjának számolnia kell bármelyik tag halálával, azzal együtt lehetséges örököseinek kilétével, azaz végső soron az üzletrész új

¹⁸⁴ Vö. ÍH 2009. 130, PAPP 2011. 405.

tulajdonosainak személyeivel. A cégbíróságnak a törvényességi felügyeleti eljárást csak a Ctv.-ben meghatározott keretek között folytathatja le, nincs hatásköre arra, hogy a cégek tulajdonosainak privátautonómiájába tartozó, személyes megfontolások alapján hozandó döntéseit befolyásolja.

Haszonélvezettel terhelt öröklés esetén a tulajdonosi triász különválik, a rendelkezési jog illeti meg az állagörökösöket, a többi a haszonélvezet szabályai szerint a haszonélvezet jogosultját. A Ptk. 157. § (1) bekezdése csak a dolgokra vonatkoztatja, ezt az értelmezést a 164. § (1) bekezdése kitéríti a kamatozó vagy más hasznosítást hajtó jog haszonélvezetére. Az üzletrész pedig az utóbbi alá tartozik. Az állagörökösöket csak annyiban illeti meg a birtoklás, használat, hasznosítás joga (vagyis a tagsági jogok, például szavazás joga), amennyiben azt a haszonélvező nem gyakorolja.¹⁸⁵

Az üzletrészek esetében is lehetséges a öröklés. Álláspontom szerint 2014. március 15-e után előállhat olyan helyzet, hogy a szülőtől ajándékba kapott pénzen vett üzletrészt ne a házastárs örökölje leszármazó hiányában, hanem egyértelműen a szülő.

5.3.3. Az üzletrész felosztása

Az üzletrész felosztása olyan sajátos intézmény, amely a törzstőke érintetlenül hagyása mellett – figyelemmel a létesítő okirat rendelkezésére – strukturális változást képes előidézni, mely a gazdasági társaság belső működésére kihatással lehet. A Gt. 130. § taxatív felsorolást ad a felosztás eseteit illetően, miszerint „[a]z üzletrész csak átruházás, a megszűnt tag jogutódlása és öröklés, valamint a házastársi közös vagyon megosztása esetén osztható fel.” Az előbb kifejtettek szerint öröklés esetén egy üzletrész felett több örökös is szerezhethet tulajdont. Az örökösök érdekeinek ez nem mindig megfelelő, ezért is engedi meg az üzletrész felosztását a Gt. is. Társasági szerződés eltérő rendelkezése hiányában pedig a felosztáshoz még a taggyűlésnek is hozzá kell járulnia, miután a felosztás érintheti a társaság tagi összetételét.¹⁸⁶ Ez az üzletrész-felosztás sem lehet azonban korlátok nélküli: e § (2) bekezdése visszautal a törzsbetét legkisebb mértékére irányadó rendelkezésekre, azaz a 114. § (4) bekezdésére, következésképpen a felosztással kialakult üzletrészek mértéke nem lehet kevesebb százezer forintnál, forintban kifejezettnél és tízezerrel maradék nélkül oszthatónak kell lennie. A már tárgyalt ÍH 2009. 130. eseti döntésben is probléma adódott, mivel a cégbíróság nem megfelelően oldotta meg a bejegyzést, a 120 ezer Ft-os üzletrész nem osztható kettő egyenlő részre úgy, hogy az új üzletrészekre igazak legyenek a fenti

¹⁸⁵ Vö. Ptk. 157. § (2) bek.

¹⁸⁶ PAPP 2011. 414.

kritériumok. Az új Ptk. újabb lehetőségeket emelt be az üzletrész felosztásának esetei közé.¹⁸⁷ A Gt.-től eltérően az új Ptk. már csak az egyes üzletrészek mértékére vonatkozó szabályt állapít meg, amennyiben nem lehet kevesebb százezer forintnál.¹⁸⁸

A Gt. lehetőséget ad az üzletrész felosztásának tilalmára.¹⁸⁹ Fontos azt kiemelni, hogy felosztásra csak akkor van lehetőség öröklési jogcímen, ha még nem került átvezetésre sem a tagjegyzéken, sem a cégbíróságon, ellenkező esetben már nem beszélhetünk felosztásról. Az alábbi esetekben keletkezik közös tulajdonú üzletrész: a taggyűlés nem járul hozzá az üzletrész felosztásához, a társasági szerződés a felosztást eleve kizárta, ha a kialakítandó üzletrész nem tesz eleget a törzsbetét-kialakítás minimális követelményeinek. Az örökösök a Gt. 9. § (2) bek. alapján alkalmazandó Ptk. szerinti közös tulajdon szabályai alapján szereznek tulajdont az üzletrész felett.¹⁹⁰ A kft. és a tulajdonostársak viszonyára a Gt. szabályai az irányadóak.¹⁹¹

Kisfaludi András is megállapította: „az örököstársak közötti közös tulajdonhoz hasonló helyzet „természetbeni megosztással” (azaz üzletrész-felosztással) nem szüntethető meg, nem kizárt azonban az üzletrész megváltása valamelyik örököstárs által vagy az üzletrész egységként való átruházása – az erre vonatkozó speciális szabályok betartásával.”¹⁹² Az üzletrészek felosztásának problematikája, az értelmezés ellentmondásainak kitűnő példája a BDT 2003. 767. ¹⁹³ számon közzétett eseti döntés. A közös tulajdonú üzletrész nem esik a Ptk. közös tulajdon fogalmával egy tekintet alá, az egy speciális jogközösség, melyre a dologi jellegű tulajdonközösség szabályait megfelelően kell alkalmazni, ami egyaránt vonatkozik a belső és külső viszonyaira. A megfelelő alkalmazás azt is jelenti, hogy a közös tulajdonú üzletrész kialakítása, megszerzése, megszüntetése elsősorban a Gt. szabályai szerint mehet végbe, ami egyértelműen meghatározza kógens módon és egyértelműen. A közös tulajdon természetbeni megosztása nemcsak azért nem tartozik, mert nem a Ptk. szerinti dologról van szó, hanem ennek bírói úton történő megvalósítása a bíróság részéről a társaság életébe való meg nem engedett beavatkozást jelentené. Egy üzletrész helyett kettő vagy több kialakítása eleve szerződésmódosítást igényel. A társasági szerződésnek bírósági határozattal történő

¹⁸⁷ Új Ptk. 3:173. §

¹⁸⁸ Új Ptk. 3:161. §

¹⁸⁹ Gt. 130. § (3) bek.

¹⁹⁰ A Gt. 114. § (5) bekezdése szerint minden tagnak egy törzsbetéte van; egy törzsbetétnek azonban – a közös tulajdon szabályai szerint – több tulajdonosa is lehet. A közös tulajdonra nem állapít meg a Gt. külön rendelkezéseket, ezért kell a Ptk.-t is figyelembe venni.

¹⁹¹ PAPP 2011. 405.

¹⁹² KISFALUDI 1991. 154.

¹⁹³ A döntésben hivatkozott Gt. szabályok még az 1997. évi CXIV. törvényre utalnak, de azok tartalma az ügy lényegének szempontjából a 2006. évi IV. törvényben nem változtak.

módosításra nincsen jogszabályi lehetőség, a szerződésmódosítás szabályait a Gt. ugyanis egyértelműen meghatározza. A Gt. azonban pontosan körülírja a közös tulajdonú üzletrész megszüntetését, annak eseteit, ezeket kógens jelleggel írja elő, attól eltérni nem lehet.

5.3.4. Üzletrészen fennálló özvegyi jog

Az özvegyi jog öröklésre vonatkozó általános szabályain túlmenően további kérdések is tisztázásra várnak. „Jogok esetében a birtoklás nyilván nem értelmezhető fogalom, hiszen az valamilyen dolog feletti hatalmat fejez ki, a használat és a hasznok szedésének joga azonban már azonosítható a jog gyakorlásával és a társasági tagsági jogok alapján járó hasznok elsajátításával. Mivel a haszonélvező annak tudatában gyakorolja a tagsági jogokat, hogy ezek a jogok és az abból eredő hasznok őt csak korlátozott ideig (legfeljebb haláláig) illetik meg, abban lesz érdekelt, hogy ebben a korlátozott időben a lehető legnagyobb hasznot biztosítsa a maga számára.”¹⁹⁴ Ezek alapján neki nem az az érdeke, hogy a társaságban hosszabb távon befektessenek, hanem a minél rövidebb távú hasznossági szempontokat veszi figyelembe.¹⁹⁵ A Ptk. 159. § (1) bekezdése alapján a haszonélvezet jogának gyakorlása során a rendes gazdálkodás szabályai szerint kell eljárni. „Nyilván beleütközne ebbe a szabályba az, ha a haszonélvező a társaság vagyoni helyzetét, jövőbeni üzleti pozícióit romboló döntéseket hozna csak azért, hogy saját számára pillanatnyi előnyöket biztosítson.”¹⁹⁶ Ebben a kontextusban is rendkívül jelentős annak szerepe, vajon az állagörökös, illetve a haszonélvezőt a tagsági jogok közül mi illet meg. Az ezekre adott adekvát válasz, pontos jogszabály által adott felelet sok vitás ügyet eldönthetne mind a gyakorlatban, mind a jogtudományban. Törvényi útmutatás nélkül e kérdésre eltérő megoldások születnek a haszonélvező jogosultságainak pontos értelmezése nélkül. Véleményem szerint a jogszabálynak kellene e kört pontosabban rendeznie, de ezt az új Ptk. sem tette meg. A folyamatosan fejlődő piacgazdaságnak köszönhetően egyre inkább szélesedik az a kör, akinek valamely gazdasági társaságban vagyoni hozzájárulása van. Az üzletrész speciális jogi helyzete még inkább indokolná azt, hogy pontosan meghatározzák az öröklés következtében beálló változásokat.

A szavazati jog a tagsági jogok közül az egyik legjelentősebb jogosítvány, amivel akár jelentősen is befolyásolni lehet a gazdasági társaság működését, a szavazati arányok és a társaságban fennálló erőviszonyok alapján. Ezért nem másodlagos kérdés az, hogy kit illessen

¹⁹⁴ KISFALUDI 2008. 945.

¹⁹⁵ Uo.

¹⁹⁶ KISFALUDI 2008. 946.

meg ez a jog: az állandóságot vagy az örökös jogi jogosultját, a hasznélvezőt. „Ha a szavazati jog a hasznélvezőt illeti, s a szavazati jogával oly módon él, hogy ezzel a rendes gazdálkodás szabályait sérti, akkor is megszületett a társasági határozat, amit utóbb aligha lehet megkérdőjelezni azon az alapon, hogy az állandós és a hasznélvező közötti vitában jóval később a bíróság az állandósnek igazat adva megállapítja, hogy a hasznélvező megsértette a rendes gazdálkodás szabályait.”¹⁹⁷ Folytatva ezt a gondolatmenetet, a Ptk. 161. § (2) bekezdése szerint először az állandósnek tiltakoznia kell a hasznélvező tevékenysége ellen, ennek eredménytelensége esetén követelhet biztosítékot, ha pedig a hasznélvező nem ad biztosítékot, a bíróság a tulajdonos kérelmére a hasznélvezeti jog gyakorlását biztosíték adásáig felfüggesztheti.¹⁹⁸ Ezzel „az állandós meg tudja akadályozni azt, hogy a hasznélvező huzamosan és véglegesen a társaság és a társaság tulajdonosai érdekeit sértő módon gyakorolja az üzletrészből eredő jogokat.”¹⁹⁹

Amennyiben a hasznélvezőnek csak az osztalékhoz lenne jogosultsága, akkor a tag abban lenne érdekelt, hogy a hasznélvezeti jog fennállása alatt semmilyen haszon kifizetésére ne kerüljön sor.²⁰⁰ A hasznélvezeti joggal terhelt üzletrészt is el lehet idegeníteni, a Ptk. 157. § (3) bekezdése alapján a tulajdonos személyének változása nem érinti a hasznélvezeti jog fennállását. Logikus következtetés lenne az, ha a hasznélvezeti jogot fel lehetne tüntetni a cégjegyzékben. A Ctv. taxatív felsorolást ad²⁰¹ a cégjegyzék kötelező adatairól, amiben nem szerepel az üzletrészen fennálló hasznélvezet feltüntetésének sem kötelezettsége, sem annak lehetősége. „Mivel azonban a tagjegyzéket a tagváltás bejegyzésének kérelmezésekor be kell nyújtani a cégbírósághoz, e cégíraton keresztül a nyilvánosság számára is megismerhető a hasznélvezeti jog fennállása.”²⁰²

Üzletrészen fennálló hasznélvezeti jog az üzletrész hasznainak szedését jelenti, az osztalékhoz való jogot, de nem szabad megfeledkezni arról a szabályról, amely szerint az osztalék csak akkor jár, ha a taggyűlés a nyereség felosztásáról ilyen határozatot hozott.²⁰³ A további tagsági jogokat illetően is az jegyezhető meg, azok gyakorlására a hasznélvező jogosult, ha az még belefér a hasznélvezet szabályaiba, azaz nincs összefüggésben a tulajdonost megillető rendelkezési joggal. Tehát adekvát válasz törvényi szabályozás és joggyakorlati útmutatás hiányában nem adható.

¹⁹⁷ Uo.

¹⁹⁸ Ptk. 161. § (3) bek.

¹⁹⁹ KISFALUDI 2008. 946.

²⁰⁰ Uo.

²⁰¹ Ctv. 24-31/A. §

²⁰² KISFALUDI 2008. 947.

²⁰³ KODAY 9.

Látszólag a problémát okafigyottá tenné az új Ptk.-nek az a rendelkezése, ami szerint a holtig tartó haszonélvezeti jog az örökhagyóval közösen lakott lakáson és a hozzá tartozó berendezési és felszerelési tárgyakon illeti meg csupán a házastársat.²⁰⁴ Azaz ha a hagyaték tárgyai között társasági részesedés is van, úgy azon nem állhat fenn törvény erejénél fogva özvegyi haszonélvezet. Ugyanakkor e körben meg kell említeni a Ptk. 7:58. § (3) bekezdését: Osztályos egyezségben a házastársnak a gyermekrész helyett az egész hagyatékra kiterjedő holtig tartó haszonélvezeti jog biztosítható. Amivel a Ptk. szerinti jogi helyzet újra kialakulhat. „Bizonyos azonban, hogy a társaság tagjává csak az állagörökös válhat.”²⁰⁵

5.3.5. Az örökség visszautasítása üzletrész esetében

A Gt. 9. §-ának (2) bekezdése alapján az üzletrész olyan vagyoni értékű jog, amelynek öröklése esetén a Gt. vagy a társasági szerződés eltérő rendelkezése hiányában az örökös a Ptk. 674. §-ának (1) bekezdése szerint az öröklés megnyíltá után az örökséget visszautasíthatja. A visszautasítás csak a teljes örökségre vonatkozhat, az üzletrész nem esik abba a körbe, amely esetén lehetőség van az örökséget külön is visszautasítani. Az időhöz vagy feltételhez kötött megszorítással tett vagy meg nem engedett részleges visszautasítás érvénytelen. Az üzletrész mint örökség visszautasítása csak a teljes örökség visszautasítása esetén érvényes.²⁰⁶

5.3.6. Lemondás az öröklésről, rendelkezés várt öröklésről

A tag, mint leendő örökhagyó, és leendő törvényes örökös is megállapodhat írásbeli szerződésben, hogy az örökhagyóról reá háramló örökségről részben vagy egészben lemond a törvényes öröklésre jogosult. A leendő örökhagyó vagyonában üzletrész is lehet, és a lemondás történhet ingyenesen és visszterhesen is. A lemondás meghatározott személy javára is szólhat.

A Ptk. 660. §-a értelmében az örökhagyó leszármazói egymás között az örökhagyó életében szerződést köthetnek várt örökségük tárgyában, amely szerződés csak írásban érvényes. Az örökhagyó leszármazói ezen megállapodásuk tárgyává tehetik az örökhagyó üzletrészét is.²⁰⁷

²⁰⁴ Új Ptk. 7:58. § (1) bek. a) pont

²⁰⁵ ANKA 39.

²⁰⁶ Vö. Ptk. 674. §, KODAY 11.

²⁰⁷ Vö. KODAY 11.

5.3.7. Az örökhagyó tartozásaiért való felelősség és az üzletrész

E körben két esetről beszélhetünk. Az egyik az, ha az örökhagyó nem szolgáltatta még teljes egészében a törzsbetétjét. Az üzletrész öröklésével együtt ez a kötelezettség is átszáll az örökösre, s mint az örökhagyó Ptk. 677. § (1) bek. c) pont szerinti tartozása [az örökhagyó tartozásai] olyan hagyatéki tartozás lesz, amiért az örökös csak a Ptk. 679. § szerinti korlátozott felelősséggel tartozik.

Ha a hagyatéknem fedezi a teljes kötelezettséget, az örökös választhat, hogy a hagyatéknért túlmennyben saját vagyonából teljesíti-e a vagyoni hozzájárulás hátralékát, és egyúttal taggá is válik. Ha él a korlátozott felelősséggel, azaz nem fizeti meg az örökhagyó teljes tartozását, de a hagyatékn tárgyaival, vagy annak erejéig teljesítette azt, ebben az esetben a Gt. 14. § alkalmazandó. E § szerint ha nem teljesíti kötelezettségét újabb felhívás ellenére sem, megszűnik a tagsági jogviszonya. Érdemes megjegyezni, hogy a vagyoni hozzájárulás teljesítésének elmulasztása miatt a társaságnak okozott kárért a polgári jog általános szabályai szerint felelősséggel tartozik.²⁰⁸

A másik esetkör az, hogy milyen felelősséggel tartozik a társaság tartozásaiért. A korlátolt felelősségű társaság fogalmából eredően a tag nem felel a társaság kötelezettségeiért, így a helyébe lépő örökös sem fog felelni.²⁰⁹

6. Záró gondolatok

Az öröklési jog és a társaság jog kapcsolódási pontjait kívánta e dolgozat felmutatni. A felmerülő kérdések rendkívül sok irányba mutatnak, mindkét jogterületnek megvannak azok a kapcsolódó sajátosságai, amelyek további tárgyalásra is érdemesek. A felvillantott mozaikok is azonban elegendőek annak megállapítására, hogy a két jogterület több ponton egymással szoros viszonyban van, érdekes dogmatikai kérdéseket vetnek fel, de ezek nem csupán papíron létező eszmefuttatások, hanem a kérdések a jogalkalmazásban ugyanúgy előfordulnak. Meglátásom szerint az idő előrehaladtával az esetek száma növekedni fog.

A jogesetekben felmerült problémák is azt mutatják, hogy sok megoldatlan kérdést hagy maga után a törvényi szabályozás. Ezekre a kérdésekre a jogalkalmazás próbál választ adni, tekintettel a speciális jogviszonyra, nem feltétlen adható.

A közkereseti társaságoknál megfigyelhető a társaság megszűnésének problematikája. Mind a Gt., mind az új Ptk. szerint ha egy főre csökken a tagok létszáma, megszűnik a társaság jogutód nélkül a jogviszony megszűnésétől számított 6 hónapos jogvesztő határidőn

²⁰⁸ Gt. 14. §

²⁰⁹ Vö. KISFALUDI 1991. 153.

belül. A gyakorlatban ez a határidő jelentette a gondot. Azok az érdekeltek, akik ezt a határidőt sérelmesnek tartották, arra hivatkoztak, hogy általában nem volt pontosan kideríthető az örökös személye ennek a határidőnek a lejártáig, miután nem került sor a hagyaték átadására. Így nem volt lehetőség arra, hogy a megmaradt tag megállapodhasson az esetleges belépésről az örökössel. A társaság megszűnésének kiküszöbölésére a fentiekben már említettem egy hatékony alternatívát, a tag és a várható örökös közötti megállapodást. Ez a megállapodás valós megoldás. Álláspontom szerint érdemes ezt a megállapodást részletesebben a törvénykönyvben szabályozni, amelynek tartalmaznia kellene a feleket, a várható örökös milyen jogcímen támaszt igényt (törvényes vagy végintézkedésen alapuló öröklés), azaz miért valószínűsíti azt, hogy ő az örökös. Tulajdonképpen ez egy előszerződés lenne, amely alapján a szerződést a hagyatékátadó végzés jogerőre emelkedése után kellene megkötni. Célszerű a szerződésbe foglalni azt az értéket is, amilyen értéken a taggá kíván válni. Ha ez megegyezik az örökhagyó tag vagyoni részesedésével, akkor nem kell további hozzájárulást teljesíteni, ha ennél kevesebb, akkor a maradék értékkel megfelelően el kell számolni, de ha nagyobb értéken szeretne belépni és valóban ő lesz örökös, akkor a különbözetet teljesítenie kell a társaság felé.

A problémák kiküszöbölésének további lehetősége a jogszabály módosítása: felvetődhet az, hogy például a hagyatékátadó-végzés jogerőre emelkedésétől számítsák a társaság megszűnésére irányadó jogvesztő határidőt. Azonban mint ahogy arra a dolgozatban is kitértem, a hagyatéki eljárások rendkívül elhúzódhatnak, főképp akkor, ha többféle és nagyobb mennyiségű vagyontárgy található a hagyatékban. Ha egy bizonytalan időponthoz rendelnénk ilyen fontos határidőt, amely határidő eredménytelen eltelte egy jogalany megszűnéséhez is vezethet, maga is jogbizonytalansághoz vezethet. Nem lehet azt tudni pontosan, mikor áll helyre a gazdasági társaság törvényes működése.

A korlátolt felelősségű társaságokban meglévő vagyoni részesedés, az üzletrész öröklése a fent leírtak alapján nem mentes a problémáktól. Bizonyos szempontból hasonló státusszal bír, mint a klasszikus értelemben vett tárgyasult dolgok. Így a gyakorlatban is elképzelhető közös tulajdon, haszonélvezet az üzletrészen. Az esetleges jövőbeli jogalkalmazási – jogértelmezési gondok elkerülése céljából érdemes lenne törvényi szinten kimondani, hogy bárki lehet közös tulajdonú üzletrész képviselője, akinek jogos érdeke fűződik a társaság profittermelő tevékenységéhez vagy bármely tulajdonostárs hozzátartozója.

Sokkal több kérdés is releváns e körben, igyekeztem a legfontosabbakból néhányat bemutatni. Ezek között elengedhetetlen volt az öröklési szabályok rövid tárgyalása, a vonatkozó főbb törvénykönyvek szabályozásának, azok jellegének megvizsgálása, a

törvények eltérő szabályozást engedő normái miképp tudnak érvényesülni, ezek milyen problémát okozhatnak. Így az öröklési jog „alapkövének” minősíthető örökhagyó, azaz a társaság tagjának halála járhat-e pontosan milyen következménnyel a társaságra, de célszerű magának a hagyatékra, illetve az örökösökre gyakorolt hatást is áttekinteni.

Az is elmondható általánosságban, hogy a Gt.-ben szabályozott egyes társasági formáknál eltérő kihatása van a tag halálának, végső soron a társaság megszűnéséhez is vezethet. Ez a jelleg csak a kifejezetten személyegyesítő társaságoknál, azaz a közkereseti társaságnál és a betéti társaságnál figyelhető meg, míg a tőkeegyesítő (részvénytársaság), és inkább tőke-, egyben személyegyesítő (korlátolt felelősségű társaság) társasági formáknál a törvények megengedik az egyszemélyes társaságot uniós jogharmonizációnak megfelelően.

A vagyoni hozzájárulások öröklése nem teljesen mentes a dilemmáktól. A gyakorlat a forgalombiztonság és az örökösök érdekeinek figyelembevételével igyekszik ezekre megoldást találni, de a jogalkotónak – álláspontom szerint – további kérdésekre is választ kell találnia.

Lezárás dátuma: 2014. január 16.

Jogszabályjegyzék (forrás: Complex CD Jogtár)

- Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)
- 1952. évi IV. törvény
- 1959. évi IV. törvény
- 1988. évi VI. törvény
- 1997. évi CXLIV. törvény
- 2006. évi IV. törvény
- 2006. évi V. törvény
- 2009. évi XXIX. törvény
- 2013. évi V. törvény
- 1/1960. IM rendelet
- T/7971. számú törvényjavaslat a Polgári Törvénykönyvről

Felhasznált döntések

- 219/B/2004. AB határozat
- BDT 2003.767.
- BDT 2006. 34.
- BDT 2007. 1629.
- ÍH 2007. 82.
- ÍH 2009. 130.
- KGD 1998. 106.
- KGD 1998. 185.
- KGD 2001. 2.

Felhasznált irodalom

- ADORJÁN 1999. = Adorján Livia: Társasági részesedések – értékpapírok a hagyatékban In: Gazdaság és Jog 1999/11. 7-9.
- ADORJÁN 2000. = dr. Hidvéginé dr. Adorján Livia: A hagyatéki vagyon változásának és az özvegyi jog érvényesülésének gyakorlati problémái In: Magyar Jog 2000/6. 339-353.
- ANKA = Anka Tibor: Különleges vagyontárgyak a hagyatékban In: A Polgári Jogi Tudományos Diákkör évkönyve 1998-1999. tanév Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Diákkör, Budapest, 1999.

- Az új Ptk. magyarázata I/VI. = Az új Ptk. magyarázata Polgári jog I/VI. Bevezető és záró rendelkezések, Az ember, mint jogalany, Öröklési jog (Főszerk. Petrik Ferenc) HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2013.
- Az új Ptk. magyarázata II/VI. = Az új Ptk. magyarázata Polgári jog II/VI. A jogi személy (Főszerk. Petrik Ferenc) HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2013.
- BESENYEI 2002. = Besenyei Lajos: A társasági jog és az örökjog kapcsolatáról In: Gazdaság és Jog 2002/12. 12-14.
- BESENYEI 2004. = Besenyei Lajos: Az öröklési jogunk vitatható kérdései In: Tanulmányok dr. Molnár Imre egyetemi tanár 70. születésnapjára, Szeged, 2004.
- BESENYEI-BÍRÓ = Besenyei Lajos – Bíró György: Személyek joga, Novotni Kiadó, Miskolc, 2010.
- Complex CD Jogtár 2006. évi IV. törvényhez fűzött kommentárja
- CSEHI = Csehi Zoltán: A Polgári Törvénykönyv időfogalma és magánjogunk időfelfogása, Pázmány Press, Budapest, 2013.
- GÁL = Gál Judit: A társasági vagyონrész öröklése In: Céghírnök 2002/9. 3-6.
- KÁROLYI = Károlyi Géza: Az egyszemélyes társaságokról In: Jogtudományi Közlöny 1999/9. 397-402.
- KÁROLYI-FÉZER = Fézer Tamás – Károlyi Géza – Petkó Mihály – Törő Emese: A gazdasági szféra alanyai – a gazdasági társaságok, Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 2007.
- KISFALUDI 1991. = Kisfaludi András: Társasági tagsági jogok a hagyatékban In: Magyar Jog 1991/3. 149-157.
- KISFALUDI 2006. = Kisfaludi András: Kogencia vagy diszpozitivitás a társasági jogban In: Gazdaság és Jog, 2006/8. 3-10.
- KISFALUDI 2008. = A gazdasági társaságok nagy kézikönyve (szerk. Kisfaludi András – Szabó Marianna) Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Budapest, 2008.
- KISFALUDI 2013. = Kisfaludi András: A jogi személyek szabályozása az új Polgári Törvénykönyvben In: Jogtudományi Közlöny 2013/7-8. 333-342.
- KODAY = Koday Zsuzsanna: A társasági jog néhány öröklési jogi vonatkozása kft.-nél In: Gazdaság és Jog 2001/6. 8-11.
- LENKOVICS = Lenkovics Barnabás: Dologi jog, Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2006.

- MENYHÁRD 2002. = Menyhárd Attila: Észrevételek és javaslatok az új Polgári Törvénykönyv dologi jogi koncepciójának kiegészítéséhez, Polgári Jogi Kodifikáció, 2002/5-6., 7-30.
- MENYHÁRD 2010. = Menyhárd Attila: Dologi jog, ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2010.
- MISKOLCZI BODNÁR = Miskolczi Bodnár Péter: Társasági jog a Ptk.-ban In: Gazdaság és Jog, 2001/1. 3-8.
- NOCHTA = Nochta Tibor: Társasági jog, Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs, 2011.
- Opten Kiadó 2013. évi V. törvényhez fűzött kommentárja (Papp Tekla kézírata)
- PAPP 2011. = Társasági jog (szerk. Papp Tekla), Lectum Kiadó, Szeged, 2011.
- PAPP 2013. = Papp Tekla: Felelősségátvitel, felelősségáttörés – quo vadis ius societatum In: Papp Tekla: Opuscula civilia – Magánjogi láttelek; Lectum Kiadó, Szeged, 2013. 242-258.
- Papp Tekla: Jogi szilánkok a magyar Ptk. rekodifikációja kapcsán (kézirat)
- SALLÓS = Sallós István: A törvényes öröklés rendje In: Jogtanácsadó 2008/5.
- SÁRKÖZY 2005. = Sárközy Tamás: Az új Gt. közös rendelkezéseiről In: Gazdaság és Jog, 2005/3. 9-13.
- SÁRKÖZY 2006. = Sárközy Tamás: A harmadik Gt. – a fontolva haladás törvénye In: Gazdaság és Jog 2006/6-7. 3-10.
- SÁRKÖZY 2009. = Sárközy Tamás: Húsz éves a gazdasági társaságok törvényi szabályozása In: Gazdaság és Jog 2009/1. 3-9.
- SÁRKÖZY 2013. = Sárközy Tamás: Az új Ptk. jogi személy könyvének néhány problémája In: Ügyvédek Lapja 2013/5. 2-7.
- TARR = Tarr György: Az öröklés kérdése a társasági jogban In: Magyar Jog 1992/5. 274-278.
- VÉKÁS 2008. = Vékás Lajos: Parerga (Dolgozatok az új Polgári Törvénykönyv tervezetéhez), HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft. Budapest, 2008.
- VÉKÁS 2010. = Vékás Lajos: Öröklési jog, Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2010.
- VÉKÁS 2013a = A Polgári Törvénykönyv magyarázatokkal (szerk. Vékás Lajos) Complex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft. Budapest, 2013.
- VÉKÁS 2013b = Vékás Lajos: Az új Polgári Törvénykönyvről In: Jogtudományi Közlöny 2013/5. 225-242.

- VILÁGHY = Világhy Miklós: Öröklési jog, kézirat, Nemzeti Tankönyvkiadó, 1993.
- WELLMANN = Wellmann György: Egyes társasági jogi kérdésekről In: Közjegyzők Közlönye 2000/3. 3-8.